

‘Teología de la Liberación’: Gustavo Gutiérrez’in Özgürlük Teolojisi ve Teolojik Yansımaları

Alparslan Emin ÖZTÜRK | 0000-0002-0628-7271

Dr. Öğrencisi | Sorumlu Yazar | alpemin555@gmail.com

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi | ROR: 00jga9g46

Felsefe ve Din Bilimleri | Rize, Türkiye

Süleyman TURAN | 0000-0002-3731-2986

Prof. Dr. | Yazar | suleyman.turan@erdogan.edu.tr

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi | ROR: 0468j1635

Felsefe Din Bilimleri | Rize, Türkiye

Öz

Özgürlük Teolojisi (Teología de la Liberación), 1960’larda Latin Amerika’da Katolik Hıristiyanlık içinde ortaya çıkmış bir teolojidir. XX. yy. in en önemli ve modern teolojilerden biri kabul edilen bu teolojinin fikir babası, Perulu teolog Gustavo Gutiérrez’dir. Bu makale, Gutiérrez’in hayatını, metodunu, fikirlerini ve bu fikirler temelindeki teolojinin Hıristiyanlık başta olmak üzere farklı inanç ve teolojilere etkisini konu edinmektedir. Teolojik düşüncesine temel oluşturmak için makalede biyografisine kısmen yer verilen Gutiérrez, yoksullarla birlikte yaşayarak edindiği deneyimler üzerinden düşüncelerini geliştiren bir teologdur. Gutiérrez’in bu deneyimlerinin Özgürlük Teolojisi’nin ortaya çıkışında etkili olduğuna dair tespitlerimiz, makalenin ana konusunu oluşturmaktadır. Özgürlük Teolojisi, Latin Amerika yoksullarının yerel dinî deneyimlerini II. Vatikan Konsili’nin Katolik teolojisi farklı kültür ve inançlara açık hale getirmesiyle birleştirmiştir. Böylece modern Hıristiyanlığı yerel yoksulluk deneyimleri üzerinden yaşatmanın ve yaymanın yeni bir yolunu ortaya koymuştur. Bununla önce Katolik Hıristiyanlığı sonrasında ise özellikle üçüncü dünya ülkelerinin yoksul, baskı ve zulüm ortamına tepki olarak ortaya çıkan teolojileri konu, metod vb. yönlerinden etkilemiştir. Yoksulluk deneyimine dayanma, üçüncü dünyaya rehberlik yanında sosyal bilimlerin somut verilerini ve Marksist analiz gibi tartışmalı teknikleri teolojide kullanmasıyla da geleneksel çizgiden ayrılan Özgürlük Teolojisi, bu tutumuyla XVI. yüzyılda ortaya çıkan Protestanlık gibi adeta Hıristiyanlık’ta çığır açmıştır. Dolayısıyla modern Hıristiyanlığın dünya çapında etkileri görülen bir teolojisinin anlaşılması önem arz etmektedir. Bu makalede, sıra dışı uygulamalarıyla adından söz ettiren ve özellikle yabancı kaynaklarda birçok araştırmaya konu olan Özgürlük Teolojisi, mevcut araştırmalardan farklı olarak fikir babası konumundaki Gutiérrez üzerinden incelenmiştir. Bu doğrultuda “Özgürlük Teolojisi ve onun metodolojisi nedir?”, “Gustavo Gutiérrez kimdir?”, “Gustavo Gutiérrez’in bu teolojideki yeri nedir?” ve “Gustavo Gutiérrez’i bu teolojiye yönelten sebepler nelerdir?” sorularına cevaplar aranmıştır. Bu çabayla Özgürlük Teolojisi’nin Marksist sol söylemleri teolojide araçsal şekilde kullanarak Kitâb-ı Mukaddes’in Çıkış bölümünü özgürlük temelli yorumladığı, Teología de la Liberación: Perspectivas adlı eseriyle sonradan ortaya çıkan özgürlük teolojilerine rehberlik ettiği, modern insanın ihtiyaçlarına hitap edebilen söylemleriyle toplumlar arasında geçişkenlik sağlayarak geniş kitleleri etkilediği tespit edilmiştir. Sonuçta Gutiérrez’in teolojik yaklaşımının, II. Vatikan Konsili ideallerine ve Hıristiyanlığın modern misyoloji çalışmalarına destek veren bir teoloji olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Dinler Tarihi, Teoloji, Özgürlük Teolojisi, Yoksulluk, Metodoloji, Gustavo Gutiérrez

Atf Bilgisi

Öztürk, Alparslan Emin-Turan, Süleyman. “‘Teología de la Liberación’: Gustavo Gutiérrez’in Özgürlük Teolojisi ve Teolojik Yansımaları”. *Rize İlahiyat Dergisi* 26 (Nisan 2024), 13-28.

<https://doi.org/10.32950/rid.1402195>

Yayın Bilgileri

Türü	Araştırma Makalesi		
Süreç Bilgileri	Geliş Tarihi: 08.12.2023	Kabul Tarihi: 12.02.2024	Yayın Tarihi: 20.04.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme		
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.		
Yazar Katkı Düzeyleri	Sorumlu yazar (AEÖ) %85, yazar (ST) %15.		
Benzerlik Taraması	Yapıldı - iThenticate		
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.		
Etik Bildirim	ilahiyyatdergi@erdogan.edu.tr		
Finansman	Bu araştırma, RTEÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAB) tarafından “SDK-2019-1044” kodlu ve “21.10.2019 – 1448” Onay Tarihli Sayılı proje ile desteklenmiştir.		
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.		

Dizinlenme Bilgisi

‘Teología de la Liberación’: Gustavo Gutiérrez’s Liberation Theology and Theological Reflections

Alparslan Emin ÖZTÜRK | 0000-0002-0628-7271

Ph.D Student | Corresponding Author | alpemin555@gmail.com

Recep Tayyip Erdogan University | **ROR::** 00jga9g46

Philosophy and Religious Sciences | Rize, Türkiye

Süleyman TURAN | 0000-0002-3731-2986

Prof. Dr. | Author | suleyman.turan@erdogan.edu.tr

Recep Tayyip Erdoğan University | **ROR::** 0468j1635

Philosophy and Religious Sciences | Rize, Türkiye

Abstract

Liberation Theology (Teología de la Liberación) is a theology that emerged within Catholic Christianity in Latin America in the 1960s. The founder of this theology, which is considered one of the most important and modern theologies of the 20th century, is Peruvian theologian Gustavo Gutiérrez. This article is about Gutiérrez's life, method, ideas and the impact of the theology based on these ideas on different beliefs and theologies, especially Christianity. Gutiérrez, whose biography is partially included in the article to form the basis of his theological thought, is a theologian who developed his thoughts through his experiences living with the poor. Our findings that Gutiérrez's experiences were effective in the emergence of Liberation Theology constitute the main subject of the article. Liberation Theology combined the local religious experiences of the Latin American poor with the Second Vatican Council's opening of Catholic theology to different cultures and beliefs. Thus, he revealed a new way to sustain and spread modern Christianity through local poverty experiences. With this, the theologies that emerged first from Catholic Christianity and then as a reaction to the poor, oppression and persecution environment especially in third world countries are discussed in terms of subject, method, etc. influenced by its aspects. Liberation Theology, which differs from the traditional line by being based on the experience of poverty and guiding the third world, as well as using concrete data of social sciences and controversial techniques such as Marxist analysis in theology, has almost blazed a trail in Christianity with this attitude, like Protestantism that emerged in the 16th century. Therefore, it is important to understand a theology of modern Christianity that has worldwide effects. In this article, Liberation Theology, which has made a name for itself with its extraordinary practices and has been the subject of many studies, especially in foreign sources, has been examined through Gutiérrez, who is the father of the idea, unlike existing research. In this regard, "What is Liberation Theology and its methodology?", "Who is Gustavo Gutiérrez?", "What is the place of Gustavo Gutiérrez in this theology?" and "What are the reasons that led Gustavo Gutiérrez to this theology?" Answers to these questions were sought. In this effort, Liberation Theology interprets the Exodus chapter of the Bible based on freedom by using Marxist left discourses instrumentally in theology, guides the liberation theologies that emerged later with its work titled *Teología de la Liberación: Perspectivas*, and creates a transition between societies with its discourses that can address the needs of modern people. It has been determined that it affects large masses by providing. As a result, it has been revealed that Gutiérrez's theological approach is a theology that supports the ideals of the Second Vatican Council and modern missiological studies of Christianity.

Keywords

History of Religions, Theology, Liberation Theology, Poverty, Methodology, Gustavo Gutiérrez

Citation

Öztürk, Alparslan Emin-Turan, Süleyman. "‘Teología de la Liberación’: Gustavo Gutiérrez’s Liberation Theology and Theological Reflections". *Rize Theology Journal* 26 (April 2024), 13-28.

<https://doi.org/10.32950/rid.1402195>

Publication Information

Type	Research Article
Process Information	Date of Submission: 08.12.2023 Date of Acceptance: 14.02.2024 Date of Publication: 20.04.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. This article was produced from the doctoral thesis titled "Liberation Theology in Gustavo Gutiérrez", which was done under the supervision of Prof. Dr. Süleyman Turan at the Graduate Education Institute of Recep Tayyip Erdoğan University.
Auth. Contribution Rates	Corresponding author (AEÖ) %85, author (ST) %15.
Plagiarism Checks	Yes - iThenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	ilahiyatdergi@erdogan.edu.tr
Grant Support	This research was supported by RTEU Scientific Research Projects Coordination Unit (BAB) with the project with code "SDK-2019-1044" and Approval Date and Number "21.10.2019 - 1448".
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Abstracting and Indexes

Giriş

Özgürlük Teolojisi (Teología de la Liberación), Elizondo'nun (2009, s. 264) "büyük bir kargaşa, iyimserlik ve beklentiler dönemi" olarak tarif ettiği 1960'larda Perulu teolog Gustavo Gutiérrez'in öncülüğünde ortaya çıkmıştır. 15. yüzyıldan itibaren Latin Amerika'nın Avrupalılarca keşfi, işgali ve sömürülmesiyle başlayan, 1960'lara gelindiğinde ötekileştirme ve insan onuruna yakışmayacak açlık ve yoksulluk koşullarını destekleyen baskı durumuyla devam eden ortam, Gutiérrez tarafından *yoksulluk* olarak tarif edilmektedir. Bu ortam, "haksız", "erken", "fiziksel" ve "kültürel" ölüm de dâhil tüm olumsuzlukları içine almaktadır (Gutiérrez, 1993b, ss. 126-127). Latin Amerika şartlarını ifade için kullanılan yoksulluk terimi, bu ortamda gelişen Hıristiyanlık deneyimini, *yoksulluk deneyimi* olarak terimleştirmekte ve bu ifade, Özgürlük Teolojisi'nin ilham kaynağını oluşturmaktadır. Bu sebeple yoksulluk, Gutiérrez tarafından günah ve kötülük şeklinde *gerçek yoksulluk*, tanrının iradesine açkılık şeklinde *manevi yoksulluk* ve yoksulluğu doğuran şartlara tepki ve onları protesto anlamında *protest yoksulluk* şeklinde üç anlam alanına ayrılmaktadır (Gutiérrez, 1988, s. XXV). II. Vatikan Konsili'nin (1962-65) farklı kültürlerle açılım perspektifiyle daha da güç kazanan Özgürlük Teolojisi, "yoksullar için öncelikli seçenek" şeklinde formüle edilerek XX. yy.da öne çıkan bir Hıristiyan teolojisi olmuştur (Carmody & Carmody, 1980, s. 2-3, 8). Latin Amerika'da (Peru) ortaya çıkmasına rağmen güncel teolojilere ilham veren; ötekileştirilenlerin perspektifini "yoksulluk", "bağlamsallık" ve "alttan gelen teoloji" terimleriyle sistemleştirerek Hıristiyanlığa dâhil eden Özgürlük Teolojisi, Latin Amerika'da Hıristiyanlığa bağlı olarak ciddi bir önem kazanmıştır (bk. Pew Research Center, 2011).

Hıristiyan geleneğe etkisiyle hakkında önemli bir literatür oluşan Özgürlük Teolojisi, özellikle son yıllarda, Türkiye'de de çalışılmaktadır. Bu kapsamda Ali Murat Yel'in, "Geleneğin Bozulması: Kurtuluş Teolojisi ve Cizvitler", *Dîvân* 2 (1998), 33-55; Mahmut Aydın'ın, "Özgürlük Teolojisinin İslami İzdüşümleri Latin Amerika Kökenli Özgürlük Teolojisi Perspektifinden Kur'an'a Yeni Bir Yaklaşım", *Tezkire Dergisi* 31-32 (2003), 137-156 ve "Bir Hıristiyan Kurtuluş Teolojisinden Dinlerin Bir Kurtuluş Teolojisine Doğru", *Dîvân* 9 (2000), 133-150 isimli makaleleri; kitap bölümü olarak, İsmail Taşpınar'ın, *Hıristiyanlık ve Mistik Semboller* (İstanbul: MÜİFV, 2019), 63-69 ve Ali İsmail Güngör'ün, *Cizvitler* (İstanbul: İlgi Kültür Sanat, 2016), 205-219 adlı eserleri; kitap olarak, Süleyman Güder'in, *Kurtuluş Teolojisi ve Öze Dönüş: Hıristiyan ve İslami Perspektifler* (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2021) adlı eser; tez olarak ise, Akın Üstünyer'in, *Hıristiyanlık'ta Kurtuluş Teolojisi* (İzmir: DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü FDB Anabilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Programı, Yüksek Lisans Tezi, 2020); Türkçe çeviri eser olarak, Rowland'ın editörlüğünü üstlendiği ve *Kurtuluş Teolojisi* olarak Türkçe'ye çevrilen, Christopher Rowland (ed.), *Kurtuluş Teolojisi*, çev. M. Fatih Karakaya - Sevinç Altınçekiç (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011) ve Frei Betto, Fidel ve Din, çev. Özgül Erman (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016) adlı eserler ön plana çıkmaktadır. Özgürlük Teolojisi'nin farklı boyutlarına dikkat çekilen söz konusu çalışmalarda, teolojinin fikir babası Gutiérrez ve onun görüşlerine az da olsa yer verilmekle birlikte Gutiérrez ile onun hem teolojisine hem de metodolojisine dair müstakil bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Dolayısıyla makalemiz, literatürde tespit edilen bu boşluğu gidermeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda "Özgürlük Teolojisi ve onun metodolojisi nedir?", "Gustavo Gutiérrez kimdir?", "Gustavo Gutiérrez'in bu teolojideki yeri nedir?" ve "Gustavo Gutiérrez'i bu teolojiye yönelten sebepler nelerdir?" sorularına cevap aranmaktadır.

1. Özgürlük Teolojisi'ne Genel Bir Bakış

II. Vatikan Konsili'nin, Hıristiyanlığı yeni ve yerel kültürlerle açan tutumuyla Özgürlük Teolojisi, Latin Amerika Katolik Kilisesi'nde dikkat çeker hale gelmiştir (Müller, 2015, s. 11). Mevcut teolojiye rağmen Latin Amerika'nın yerel problemlerine odaklanmasıyla Leonardo Boff, Juan Luis Segundo ve Jon Sobrino gibi teologlardan da destek gören teoloji; Hıristiyan inancına sahip Latin Amerikalıların tanrı algısını ifade eden yoksulluk deneyimi, Marksist tarih ve eylem (praxis) ile baskıcı organizasyonları dönüştürecek devrimci mücadele yöntemini benimsemiştir (Aydın, 2003, ss. 137-138). Medellin Konferansı'yla (1968) daha da somutlaşarak yerleşen Özgürlük Teoloji, "Latin Amerikalı yoksulların [yoksulluğun temel sebebi olarak görülen] baskıdan kurtulma mücadelesinde (üç tanrısal figürden biri olan) Ruh'un şimdi onlara ve onlar aracılığıyla söylediklerini ifade etmeye" (Ramsay, 1986, s. 3) çalışmaktadır. Gutiérrez'e göre bu durum, "İnsanî olmayan bir dünyada Tanrı'nın nasıl baba ilan edileceği... İnsan kabul edilmeyenlere sen Tanrı'nın evladısın..." demenin ne anlama geldiğini gösterme çabasıdır (1990, ss. 23-24). Feminist, siyahi ve engellilik gibi farklı açılımlarına rağmen daha çok Latin Amerika özgürlük mücadelesine odaklanan (McGrath, 2011, ss. 89-90) Özgürlük Teolojisi, doğduğu topraklarda yüz yıllardır devam eden sömürüye hizmet etmesine rağmen Hıristiyanlığın, Latin Amerika'da evrensel (Katolik) olarak kalmasını amaçlamaktadır. Onun bu hedefi, Latin Amerika'da yıllardır süren karmaşa sebebiyle zayıflayan sosyal kurumlar içinde halkın sığınabildiği, ayaktaki tek kurum olarak kalan Katolik

Kilisesi'nin, toplumun alt kesimleriyle birlikteliğinden doğmuştur. II. Vatikan Konsili'nin yerel teolojiler lehine uyguladığı stratejilerle bir dizi konferansa dönüşen bu deneyim, Medellin Konferansı'yla zirveye ulaşmış Özgürlük Teolojisi olarak anılmaya başlamıştır (Elizondo, 2009, ss. 265-266; Gutiérrez, 2015b, s. 7, 2015a, s. 39).

Özgürlük Teolojisi, sosyal adaleti hedeflemektedir. Katolik teolojinin modern arayışıyla uyumlu (Müller, 2015, s. 15) bu düşünce, Latin Amerika Piskoposlar Konferansı'nca desteklenmiştir (Nepstad & Williams, 2007, s. 427). Böylece, sıradan insanların gündelik yoksulluk deneyimleriyle Kitâb-ı Mukaddes'i anlama çabası, Gutiérrez'in Latin Amerika'ya özgü teoloji oluşturma düşüncesiyle birleşmiştir (Rowland, 2011a, s. 20). Yaz kursları, konferans ve derslerle gelişen bu süreç; ilk olarak, Petrópolis'te (1964), sonra Chimbote'de (1968) duyurulmuş, aynı yıl Medellin'de "Liberation Theology" adıyla resmiyet kazanmıştır (Blue, 1989, s. 16; Bacik, 1989, s. 166).

Özgürlük Teolojisi, Latin Amerika yoksullarının Hıristiyanlık deneyimine dayanması sebebiyle *bağlamsal*, yerel bir bilinçlenme deneyimidir. Latin Amerika gerçekliğine (kültür) dayanarak diğer teolojilerden arka plan, yoksulluk ve adaletsizliğe karşı duruş, "ezilen sınıfların bilincini ve deneyimini vahyin birincil kaynağı" görme yönüyle ayrılan teoloji, mevcut teolojilerde gelenekle anlamlandırılan vahyi, "ezilen sınıfların bilinç ve deneyimi" üzerinden yorumlamaktadır. Dinî, politik ve milliyetçi/etnik yaklaşımların da etkin olduğu bu süreçte en önemli unsur, Kitâb-ı Mukaddes'in devrimci özgürlük dilinin, Eski Ahit'in Çıkış hikâyesiyle yeniden keşfedilmesidir (Brown, 1984, s. 21, 9-10). Yeni keşif, sosyoekonomik ve politik eylemi teolojiye katarak bu alandaki taleplerin dinî temelde de dile getirilmesinin yolunu açmaktadır. Yoksulların kendi inanç deneyimlerine dayanarak ortaya koydukları Kitâb-ı Mukaddes analizinin Gutiérrez tarafından Marks'ın teori-pratik (praxis) ayrımıyla desteklenip eylem merkezli hale getirmesiyle (Hoy, 1986, ss. 4, 14) yeni geliştirilen teolojinin amacı, "...Tanrı hakkında bir dil olmak ve kilisenin cemaatinde bulunmak; baskı, adaletsizlik ve ölümün olduğu bir dünyada yaşam sözünü mevcut kılmak" şeklini almıştır. Teolojinin yeni yaklaşımla somut eylemlere dayandırılması, Gutiérrez'in özgürlük süreciyle "yeni insanlık" ve yeni toplum inşaa gayretini yansıtmaktadır (1988, s. 106, 1990, s. 18).

Özgürlük Teolojisi, Hıristiyan yoksulluğu temelinde, yoksullarla dayanışmayı merkeze almaktadır ve onların özgürleşmesi adına tepkisel bir tutuma sahiptir. Buradaki manevi deneyimle Katolik teoloji, ortodokside (bağlılık) ortopraksiye (eylem) yöneltilmektedir (Blue, 1989, ss. 18-19). Bu sebeple teoloji; yoksulların ön planda olduğu ve kazandıkları farkındalıkla dikkate alındığı, yine yoksulların, toplumda ve kilisede özne olduğu bir alan olarak tarif edilmektedir (bk. Tarrero, 2004, ss. 34-35). Çünkü Latin Amerika'da teolojik olarak var olmak, sosyal dokuya nüfuz etmiş "ayrıcılık" bir alanda söz sahibi olmak anlamına gelmektedir (Bidegain & Soler, 2010, s. 5). Bu, Özgürlük Teolojisi'nin, ötekileştirilenleri sosyal hayata dâhil etme vaadiyle uyumludur. Dolayısıyla teoloji, yoksullar arasında "Tanrı'nın nasıl aktif olduğunu, hayatın nasıl yaşandığını ve Hıristiyanlığın nasıl yaşanması gerektiğini" (Aydın, 2003, s. 138) gösteren, tabiri caizse "aşağıdan" gelen bir olguyu ifade etmektedir. Bu perspektif, klasik teolojilerin inanan-inanmayan ayrımı yerine, ezen-ezilen sınıflamasını dikkate almaktadır. Yeni Ahit'in "yaşamdan" veya "ölümden" yana olanlar ayrımıyla ulaşılan bu maneviyat, Latin Amerika'nın yoksulluk gerçekliği temelinde öze dönüşü ifade etmektedir (Betto, 2016, s. 64; Löwy, 1996, s. 76). Bu durumda Özgürlük Teolojisi'nin, bir farkındalık biçimi olduğu söylenebilmektedir. Gutiérrez'in özne olma, Iguñiz'in, "baskı durumunun bilinci" olarak ifade ettiği bu süreç; baskıcı sistemin, faaliyetini meşrulaştıracak araçlara sahip olması sebebiyle zorlu yaşam şartlarına sahiptir. Yoksullukla zenginliğin ayrı dinamiklerle açıklanmasını bunun örneği gören Iguñiz, Kapitalist sömürünün bu şekilde meşrulaştırıldığını düşünmektedir. Bu meşrulaştırma sebebiyle sosyal bilimlere "burjuva" yakıştırması yapan Iguñiz, Kapitalizm'e, Marks'ın, "bazılarının zenginliğinin diğerlerinin yoksulluğuna bağlı" olduğuna dair düşüncesiyle karşılık vermektedir (Iguñiz, 1976, s. 284). Görüldüğü gibi Marksist söylemler, Latin Amerikalıların yeni teoloji arayışında, en azından söylem olarak, destek sağlamaktadır. Bu desteğin Marksist devrimci söylem yanında eylem olarak da sağlandığı ve Özgürlük Teolojisi'nin, bu etki sebebiyle tepkisel olduğu söylenebilir.

Gerçek Hıristiyanlığı kurmak için Yeni Ahit'in özgürleştirici tavrını benimsediğini iddia eden Özgürlük Teolojisi, "yoksullar ve ezilenler adına Hıristiyan eylemi" olarak tanımlanmaktadır. 1960'larda Latin Amerika'da gelişen siyasi eylemlerde radikallere katılarak, gerektiğinde Kilise merkezli "devrim" ve "şiddet" ile yoksulluk sebeplerini ortadan kaldırmayı hedeflemektedir (Brown, 1984, s. VII-VIII, 84; McGrath, 2016, s. 568). Bunun için, özellikle aydınlanma sonrası Avrupa'da gelişen ve maddeyi manaya önceleyen "Avrupalı" ve "akademik" bakış açısından kurtulmak arzulanmaktadır. Çünkü Latin Amerika'da manevi tutum, sosyal hayatta başat roldedir. Böyle bir ortamda mevcut haliyle Hıristiyanlık, günden güne zayıflamaktadır. Bunun için Eski Ahit peygamberlerinin mâneviyatını temsil eden bir Hıristiyan dindarlığı ile Latin Amerikalı kimliği, Özgürlük Teolojisi ile ön plana çıkarılmaktadır. Özgürlüğün üç boyutundan biri olarak bu mâneviyatı Hıristiyanlığa kazandıran Gutiérrez, böylece hem bölge kilisesini Hıristiyan kalmaya ikna emekte hem de onu yenileyerek Latin Amerika beklentileriyle uyumlu olarak özerkleştirmeye çalışmaktadır (Gibellini, 1979, s. IX-X).

Özgürlük Teolojisi, toplumun alt kesimlerine sorgulamayı öğreterek Kilise’yi “sol”¹ düşünceye yöneltme çabasıdır. II. Vatikan Konsili ile daha görünür olan bu çaba, teoloji yapmanın yeni yolu olma iddiasına rağmen, yeni bir tema sunmayıp Tanrı’nın özgürleştirici müdahalelerde bulunduğu inanan kutsal tarihteki (hiyerofanik) uygulamaları eleştirerek Hıristiyanlığı, “dünyanın dönüştüğü sürecin parçası” yapmaya çalışmaktadır (McKenna, 1983, s. 4; Gutiérrez, 1988, s. 12; Sigmund, 1990, s. 6). Açıkçası Latin Amerika Katolik Kilisesi, II. Vatikan Konsili sonrasında kendi teolojisinin peşine düşmüştür ve Frei Betto’nun ifadesiyle, “Avrupa’yı umursamayı” bırakmıştır (Betto, 2016, s. 59). Bunun sonucunda Latin Amerika dinî deneyimi temelinde gelişecek bir teolojinin zemini oluşturulmuştur.

2. Gustavo Gutiérrez’in Hayatı

Gutiérrez’in, hayatla teoloji arasında kurduğu yakınlık, onun yaşamını, deneyimlerini ve bu deneyimlere dayandığı düşünülen eserlerini Özgürlük Teolojisinde öne plana çıkarmaktadır. Bu sebeple Bacik, “Gutiérrez’in vaatleri ve teolojik düşüncesi, ancak onun hayat hikâyesiyle doğru anlaşılabilir.” (1989, s. 166) derken; yakın arkadaşı Brown, Gutiérrez’in hayatının; teolojisini gösterdiğini ve onun teolojisini anlamlandırmanın en iyi yolunun, hayatını bilmekten geçtiğini ifade etmektedir (1980, s. 21). Dolayısıyla bu bölüm; Gutiérrez’in ailesini, eğitimini, etkilendiği isimleri ve eserlerini yani onun teolojisine ortam hazırlayan arka planı ortaya koymaya çalışmaktadır.

2.1. Ailesi ve Yaşadığı Çevre

Gutiérrez, 8 Haziran 1928’de Peru Cumhuriyeti’nin başkenti Lima’da dünyaya gelmiştir. Tam adı, Gustavo Gutiérrez Merino Díaz’dır (bk. Cubells, 2011, s. 2; Gutiérrez & Müller, 2015, s. VII; Sevillano, 2003, s. 36).

Yoksul yerlilerin yaşadığı Lima şehrinin gecekondu bölgesinde beş kişilik Melez (Mestizo)² bir ailede dünyaya gelen Gutiérrez, Raquel Díaz ile Gustavo’nun tek erkek çocuğudur. Çeşitli kaynaklarda onun soyu ve çevresine dair aktarılan bilgiler, çevresinde yaşayan insan topluluklarının Orta ve Güney Amerika’da Peru (Andean) Kızılderilileri, İspanyol-Quechuan melezi yerli Amerikalılar anlamına gelen Mestizo terimiyle tanımlanması Gutiérrez’in kökenini ortaya koymaktadır (Eagleson, 1987, s. 40; Groody, 2011a, s. 21; Hieber, 2001, ss. 295-300). Gutiérrez’in teolojik düşüncesine içerik ve arka plan sağlayan (bk. Gutiérrez, 1992, s. 65; Bacik, 1989, s. 166; Duncan, A, & A, 1995, s. 100) bu yoksul ve melez çevre, çocukluğunda Gutiérrez’e mutlu ve huzurlu bir çevre sağlamıştır. Bu deneyimleriyle yetişkin olduktan sonra da toplumunun nabzını tutabilen Gutiérrez, Avrupa’da eğitimde iken Fransa’da tanıştığı Cizvit ve Dominiken teologların başlattığı kilise öğretisini aslına döndürmeyi hedefleyen *Nouvelle Theologie*’nin ve Latin Amerika’daki yoksulluk deneyimlerinin etkisiyle somut bir teolojiye ulaşmıştır (bk. Betto, 1989, s. 33, 2018, ss. 4-6; Cubells, 2011, s. 1).

Gutiérrez, teolojisini hayat deneyimlerinden, özellikle de Latin Amerikalı Hıristiyan yoksullar arasında yaşarken elde ettiği inanç deneyimlerinden hareketle, inşa etmektedir. Bunun yanında ona çeşitli yetenekler kazandıran gelişmeler de bu deneyimlerden sayılabilir. On iki yaşlarında geçirdiği kemik iltihabı (osteomilit), bunun örneklerindedir. Çünkü Gutiérrez’in bu döneminde gördüğü sevgi ve ilgi, onun geleceğe dair olumlu tutum geliştirerek (Blue, 1989, s. 12; Kim, 2012, s. 8) Kitab-ı Mukaddes’e³ dayandırılan, “umut, tam olarak zor anlar içindir.” (Gutiérrez, 2003b) düşüncesini benimsemesini sağlamıştır. Nickoloff’a göre Gutiérrez’in bu düşüncesi, “baskı ve sömürünün ortasında Tanrı hakkında nasıl konuşulur?” sorusuyla onun hayatına ve teolojisine yansımıştır (Nickoloff, 2004, s. 2).

2.2. Eğitimi

Gutiérrez, hastalığı döneminde Lima’daki Maristas Koleji’nde uzaktan tamamladığı lise eğitiminden sonra, psikiyatrist olmak için yine aynı şehirdeki San Marcos Üniversitesi Tıp Fakültesi’ne kaydolmuştur. Burada, Marksist gruplara katılan Gutiérrez,

¹ Löwy’e göre özgürlük teologlarının gözünde Marksizm, “yoksulluğun nedenlerinin sistemli, tutarlı ve kapsamlı açıklamasıdır ve onu ortadan kaldırmak için yeterince radikal, tek tutumdur.” (Löwy, 1996, s. 102). Bu yaklaşımla Latin Amerikalı teologların Sosyalizm’e yaklaşması ya da Füssel’in zikrettiği gibi, Marksizm ile Hıristiyanlık arasında bazı teorik ortaklıkların varlığının kabulüyle açık ve sömürüden kurtuluş mücadelesinde her iki kesimin birbirlerini güvenilir ve faydalı birer ortak görmeleri, iki grup arasındaki işbirliğiyle Özgürlük Teolojisi’nin gelişimini teşvik etmiştir. Bu durumda Hıristiyanlık, bazı konularda dönemin devrimci düşüncesini yansıtan sol düşünceye yaklaşmıştır. Bunun sonucunda Özgürlük Teolojisi yanında Şili’de, *Sosyalizmden Yana Hıristiyanlar* gibi gruplar ortaya çıkmıştır (bk. Füssel, 1996, s. 120-121; Betto, 2016, s. 227-230).

² Mestizo, “melez” ya da “karma ırk” anlamındaki terimin Latin Amerika’daki ifadesidir. 15. yy.da işgalci olarak Amerika’ya gelen Avrupalılarla Amerika yerlilerinin karşılaşmasıyla oluşmaya başlayan bu ırk, her iki ebeveyn tarafından da “saf olmayan” anlamında ötekileştirici bir ifade olarak kullanılmaktadır. Bu ırkın ortaya çıkışı; doğal karşılaşmayla olduğu gibi işgalci hâkim güç tarafından yapay, bilinçli etnik karıştırma şeklinde de uygulanmıştır. Dolayısıyla bu vasıftaki bireyler, toplumda ötekileştirilmektedirler (bk. Elizondo, 2009, s. 263-264).

³ “Sana güvendiler atalarımız, sana dayandılar, onları kurtardın. sana yakarıp kurtuldular, sana güvendiler, aldanmadılar.” (Mez. 22: 4-5).

onlarla yürüttüğü devrimci faaliyetler sırasında Kilise'nin faaliyetleriyle tanışmıştır. Bu ortamda, sosyal adalet arayışında din adamlarının tıpcılardan daha etkili olduğunu fark eden Gutiérrez, tıp eğitimini yarıda bırakarak rahipliğe yönelmiştir (bk. Cubells, 2011, s. 3; Hieber, 2001, ss. 295-300). Bu ideallerinin peşinden yirmi dört yaşında felsefe ve teoloji eğitimi için önce Şili'ye giden Gutiérrez, sonrasında yaklaşık on yıl sürecek; Belçika, Fransa ve İtalya'yı da içine alan bir Avrupa eğitim sürecine girmiştir. Burada edindiği teolojik birikimini Latin Amerika'ya papaz olarak döndükten sonra Latin Amerikalı Hıristiyan yoksullar içinde yaşayarak kazandığı *yoksulluk deneyimleriyle* birleştiren Gutiérrez, Özgürlük Teolojisi'ni oluşturabilmiştir (Brown, 1980, s. 22; Gibellini, 1979, ss. 311-312).

Gutiérrez, Avrupa'daki eğitimi sırasında hem psikoloji hem de teoloji eğitimi almıştır. Bunlardan, 1951'de Belçika'nın Louvain Üniversitesi'nde başladığı felsefe-psikoloji yüksek lisansını "The Psychic Conflict in Freud" (Freud'da Psikik/Ruhsal Çatışma/1955) başlıklı teziyle tamamlarken, Fransa'nın Lyon Üniversitesi Teoloji Fakültesi'ndeki yüksek lisansını, "Religious Liberty" (Dini Özgürlük, 1959) konulu teziyle yapmıştır. Çok sonraları doktorasını da (1985-86) bu üniversitede tamamlayan Gutiérrez, Lyon'dan sonra eğitim için İtalya'nın Gregoryen Üniversitesi'ne geçmiş ve 6 Ocak 1959'da buradan, rahip olarak mezun olmuştur (bk. Gutiérrez, 1990, s. 1; Brown, 2013, ss. 22, 44-45; Bacik, 1989, s. 166; Sevellano, 2003, s. 35).

Gutiérrez'in içine doğduğu yoksul ortam, melez köken, geçirdiği hastalık (osteomyelit), şehrin varoşlarında yaşam (Barrio), yaşadığı şehrin tarihi (Krallar), devrimciliği, Lima fakirleri içinde din adamı olarak deneyimi; "yoksulluklar içinde bir adam" olarak ona hem Özgürlük Teolojisi'nin babası unvanını kazandırmış hem de hayat deneyimlerine dayalı bir teoloji geliştirme imkânı sağlamıştır (Cadorette, 1988, s. 67; Müller, 2009, ss. 22-31).

2.3. Gutiérrez'i Etkileyen İsimler

Gutiérrez, Avrupalı ve Latin Amerikalı düşünürlerden etkilenmiştir. Bu, Avrupa'da Dominiken din adamı Las Casas'la somutlaşırken, Latin Amerika'da Cadorette'nin (1988, s. 67) ifade ettiği gibi, José Maria Arguedas ve José Carlos Mariátegui ile açığa çıkmıştır. Bu isimler, yoksulların bakışıyla teoloji yapmada Gutiérrez'in öncüleridir. Onun gibi toplumun kimlik ve adaletsizlik problemlerinin çözümüne eğilmekteydiler. Gutiérrez, bu arayışa yeni bir teolojik soluk getirmesiyle özgün bir yer bulabilmiştir.

Dominikenlerin Gutiérrez'e etkisi, Marie Dominique Chenu'yla olmuştur. Las Casas'ın bu çevrede keşfedilmesi, etkileşimi zirveye çıkarmıştır. Çünkü Las Casas, İspanyol işgalinde Kızılderilileri destekleyen Dominiken bir din adamı olarak, Gutiérrez'in yerel rehberlerindedir. Bu keşif, Dominiken düşünceyi Latin Amerika'yla ilişkilendirmiş ve onun bu tarıkata resmi üyeliğini kolaylaştırmıştır. Las Casas'la başlayan bu süreç; Mariátegui, Arguedas ve Che ile devam etmiştir. Gutiérrez; Mariátegui'nin, Marksizm'le İsa'nın mesajını birleştirerek onu "sosyal eylem çağrısı" ve dönüştürücü unsur gören yaklaşımından; Arguedas (Ö. 1969)'ın, yoksulluk perspektifini metodolojik ilke gören yaklaşımından ve silahlı mücadele yöntemini savunan Che Guevara'nın, "yeni insan" düşüncesinden etkilenmiştir (bk. Brown, 2013, s. 2; Cadorette, 1988, s. 68, 71, 74-75, 77; Gutiérrez, 1988, s. 138, 2015a, ss. 50-51; Groody, 2011a, ss. 2-24, 2011b, s. 23).

2.4. Eserleri

Gutiérrez, çok sayıda esere sahip bir yazardır (Blue, 1989, s. 18). Hatta onun çalışmalarının sayısı tam olarak bilinmemekte sadece onlarca eserinden söz edilmektedir. I) Özgürlük Teolojisi ve II) genel teoloji başlığı altında toplayabileceğimiz bu eserler, başta İngilizce olmak üzere, pek çok dile çevrilmiştir. Ders notu olarak başlayıp yoksulların deneyimleriyle olgunlaştırıldığı ve kitaba dönüştüğü düşünülen bu eserler: *Teología de la Liberación: Perspectivas* (1973), *Fuerza Histórica de los Pobres* (1979), *Beber un su Propio Pozo: En el Itinerario Espiritual de un Pueblo* (1983), *Hablar de Dios Desde el Sufrimiento del Inocente* (1986), *La Verdad los hará Libres* (1986), *Sharing the Word Through the Liturgical Year* (1986), *El Dios de la Vida* (1989), *En Busca de los Pobres de Jesucristo el Pensamiento de Bartolomé de Las Casas* (1992) şeklinde sıralanabilir (bk. Duncan vd., 1995, ss. 97-98; Gutiérrez, 1990, ss. 1-2).

Bu eserlerden, Özgürlük Teolojisi taraftarlarının 'klasik' saydığı *Teología de la Liberación: Perspectivas* (Bir Özgürlük Teolojisi: Perspektifler), özel bir öneme sahiptir. Çünkü Özgürlük Teolojisi hem ilkelerini hem de adını bu çalışmadan almıştır. Dolayısıyla o, Özgürlük Teolojisi'nin "basılı sunumu", "başyapıtı", "en etkili metni", "en iyi ve kapsamlı sunumu"; hatta "Magna Carta'sı" (Hinnells, 1991, s. 138) kabul edilmektedir. Özgürlük Teolojisi kapsamındaki eserlerin öne çıkanlarından bir diğeri de teolojinin mânevîyatını duyuran *Beber un su Propio Pozo: En el Itinerario Espiritual de un Pueblo* (Kendi Kuyularımızdan İçiyoruz: Bir Halkın Ruhsal Yolculuğu)'dur (Gutiérrez, 2003a, s. XIII).

Gutiérrez'in genel teolojiye dair eserleri, daha özellikli konularda içerik sağlamaktadır. *El Dios de la Vida* (Hayatın Tarrısı), bu alandaki ilk eserlerdendir ve gerçek Tanrı düşüncesini ele almaktadır (Gutiérrez, 1982, s. 1, 1991, s. XVII-XVIII). *Fuerza Histórica de los Pobres* (Yoksulların Tarihsel Gücü) adlı eser ise, Özgürlük Teolojisi'ne Kitab-ı Mukaddes'ten bir bakışla geleneğe dönüşü

gösterirken (2004, ss. 3, 26, 27, 31) *Hablar de Dios Desde el Sufrimiento del Inocente* (Masumların Acılarından Tanrı Hakkında Konuşmak), Eyüp'ü "tüm insanlığın deneyiminin sözcüsü" (1987, s. 1) olan bir "arketip" gibi kullanarak yeni bir teoloji metodu önermektedir (Eagleson, 1987, ss. 47-48). Gutiérrez'in genel teolojiye dair eserlerinden bir diğeri olan *La Verdad los hará Libres* (Gerçek Sizi Özgürleştirecek); onun, Avrupa merkezli Katolik teolojiyle teolojisini kıyasladığı doktora savunmasını içermektedir (1990, ss. 2, 18). Bir diğeri ise, Gutiérrez'in, rahipliğini yansıtan, *Sharing the Word Through the Liturgical Year* (Ayin Yılı Boyunca Söz'ü Paylaşmak)'tır. Bu eser Gutiérrez'in, Müjde'yi duyurma hedefiyle uyumlu kısa vaaz ve Özgürlük Teolojisi'ne atıflardan oluşmaktadır (1997, s. XV, 20). En *Busca de los Pobres de Jesucristo, el Pensamiento de Bartolomé de Las Casas* (İsa Mesih'in Yoksullarını Ararken Las Casas'ın Düşüncesi) ise, yerel sorunlara Kitabı Mukaddes'ten çözümler getirmektedir (1993, ss. 85, 57, 97).

3. Gutiérrez'in Metodolojisi ve Teolojisinin Yansımaları

Gutiérrez, klasik Katolik teolojiden farklı bir teoloji metodu benimsemiştir. Onun bu kapsamda iki temel yaklaşımı öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, teolojiye bilimsel bilgi süreçlerine benzer bir görev yüklenmesi; ikincisi ise, Marks'ın, "düşüncenin pratikle doğrulanıp ispat edileceği" (Sayılın, 1976, s. 141) yaklaşımına benzer bir düşüncenin, "praxis" terimiyle politik sonuçlar talep edecek şekilde teolojiye eklenmesidir.

3.1. Metodolojisi

Yöntem, bir "amaca" veya "sonuca" ulaşmak için plana göre izlenen usuldür (Parlatır, Gözaydın, & Zulfikar, 1998, s. 2467). Aynı terimi Gutiérrez, Yunanca kökeni (hodos) ve geleneksel Hıristiyan algıyla uyumlu olarak; yaşam tarzı ve "yol" (the way) olarak değerlendirmektedir. Buna paralel olarak o, teolojik yöntemi; "mâneviyat", "Hıristiyan olma şartı" ve "şekli" olarak tanımlamaktadır (1988, s. XXXII-XXXIII). Bu anlayış, Yeni Ahit'in "İsa, yol, gerçek ve yaşam Ben'im dedi. 'Benim aracılığım olmadan Baba'ya kimse gelemmez.'" (Yuhanna 14: 6) mesajına dayandırılmaktadır. Böylece Hıristiyan yaşamıyla teoloji yöntemi arasında doğrudan bağ kuran Gutiérrez, bunu yöntem kaygısından ziyade "yaşam tarzı, var oluş yolu ve İsa'nın öğrencisi olma" (1990, ss. 5, 56) şeklinde tarif ederek, teolojisinin hayata dayandığını ispata çalışmaktadır.

Gutiérrez, teoloji sürecini iki adımda ele almaktadır. İki aşama ilkesi olarak da bilinen bu metod; daha çok inancı, yaşam tarzını, kendini ifade edebilmeyi, yani "İsa'nın öğrencisi olma" idealini resmetmektedir. Bu idealin ilk adımını mânevi deneyimle başlatan Gutiérrez, bu konudaki fikrini, "yöntemimiz mâneviyatımızdır" şeklinde sloganlaştırmaktadır. Mâneviyattan sonraki aşama ise, teolojidir. Bu teoloji, teknik değil yoksullarla birliktelikten doğan "yaşam" süreci, yani yoksulların deneyimleridir. İlk adımda ulaşılan mâneviyatla teolojik bir söylem için hakkında konuşulacak olan Tanrı keşfedilmektedir. İkinci aşamada ise, Tanrı hakkında "özgün" ve "saygılı" bir söyleme ulaşmak için pratik ve yoksullarla dayanışmayı içeren bir yaşam teolojisi kurulmaktadır (bk. Gutiérrez, 1990, s. 3, 4-5, 2003b, s. XVIII, 1978, ss. 32-33). Gutiérrez, teoloji sürecinde ulaşılan mâneviyatı "entelektüel bir sessizlik/dilsizlik" olarak görmektedir. Bu sebeple yöntemi (method), mâneviyatla gidilen yol şeklinde ifade etmektedir. Çünkü ona göre "her şey sessizlikle başlar; bu, Tanrı hakkında konuşmanın ilk adımıdır; dinleme ve dua anıdır, daha sonra sessizlikte ortaya çıkan dil gelecektir" (Gutiérrez, 2003a, s. XVIII). Bu dil ise, teolojidir.

Gutiérrez'e göre (1988, s. XIX, XXIX, 117) metodoloji, inançla çıkılan yolun deneyimlerle somutlaştırılarak sorgulanmasıdır. Bu metodolojiyle yapılan teoloji, "Yeni Ahit'i yaşamının Kutsal Ruh'tan ilham alan somut tarzı" veya "Tanrı'nın sözü ışığında Hıristiyan praksi (eylemi) üzerinde eleştirel düşünce"dir. Eleştirel düşünce, İsa'nın kurtarıcılığının yoksullar açısından okunmasından sonra insani olmayan dünyada Tanrı'dan nasıl bahsedilebilir? sorusuyla keşfedilmektedir. Aynı soru, teolojiyi kapsayarak insan sayılmayanların Tanrı'yı konuşabilmesini sağlamaktadır. Böylece inananların yoksulluğu, teolojiyle çözümlenmek istenmektedir. Benzer sorulara metodolojik cevaplar arayan Gutiérrez'in "iki aşama" prensibi, Özgürlük Teolojisi'nin merkezi unsurlarındandır (1990, s. 4). Bu yöntemle Katolik temelleri reddetmeden, çağdaş dengeleri dikkate alan bir teoloji inşa edilmektedir. Teknik bir metodolojiyi kabul etmese de Gutiérrez, mevcut Hıristiyan teolojilerinden farklı; inanç ve eylem şeklinde özetlenebilecek bir yöntem ortaya koymaktadır.

3.1.1. İnanç

Gutiérrez'e göre teoloji, Tanrı'yı düşünerek ve inançla yapılabilir. Bu sebeple inanmak, teolojinin ilk adımıdır. İnançtan sonra kendiliğinden ortaya çıkan Tanrı hakkında düşünme ve konuşma yeteneği, teolojiyi oluşturmaktadır. Bununla "Tanrı'ya tapınmayı" teolojinin ön koşulu yapan Gutiérrez, böylece Tanrı'nın gizemine en uygun teolojiye ulaşmayı hedeflemektedir (Gutiérrez, 1990, s. 3).

Metodolojinin inanç aşaması; sessizlik, tefekkür ve bağlılıkla başlatılsa da yoksullarla dayanışma ve Kapitalist düzenin dönüşümü de dâhil somut uygulamalar da barındırmaktadır. İkinci perdede, ancak yoksullarla dayanışma, dua gibi somut çabayla, yani birinci perdedeki inanç deneyimiyle keşfedilen Tanrı'yla ulaşılabilmektedir (Gutiérrez, 1990, ss. 55-56). Dolayısıyla inanç; irade,

sosyal sorumluluk ve özgür toplumsal bilinç oluşturmaktır. Böylece ezilenlerin perspektifiyle Hıristiyanlığın teoriye yansımaya yönleri keşfedilerek teorik analiz, katılım ve praksis gibi çabalarla doğrulanarak gerçek inanca dönüştürülmektedir. Özgürlük Teolojisi'nin yeni analiz olarak ifade ettiği bu durum, anlamak için katılım yöntemidir (Brown, 1980, ss. 69-70).

Özgürlük Teolojisi'nde teolojinin ön şartı olan inanç deneyimi (mâneviyat); bireysel değil, halkın Yeni Ahit'le uyumlu "ortak" deneyimi kabul edilmektedir. Latin Amerika yoksulları, bu ortak maneviyatla Rab ile buluşarak Mesih'i izlemektedir. Bu süreç, Gutiérrez tarafından inanan bir perspektifle Yeni Ahit mesajının kavranması olarak ifade edilirken Müller göre, Tanrı pratiğine İsa aracılığıyla katılmayı ifade etmekte ve onun (2015, s. 19) üç aşamalı yöntemine, Yeni Ahit mesajının kavranması olarak yansımaktadır. Bu durum, Gutiérrez'in Müller'e etkisi gibi görünse de gerçekte teolojinin, Gutiérrez tarafından İsa ve Yeni Ahit'le (mâneviyatla) bağlantılı gelişen bir süreç olarak görülmesinin bir yansımasıdır (bk. 1988, s. XXXII, 3, 47; 1990, s. 3, 6).

Gutiérrez'in teolojideki "kilit" unsurlardan saydığı inanç ve teolojiden oluşan iki aşama, "yaşam tarzı, var oluş yolu ve İsa'nın öğrencisi olma" arzusunu ifade etmektedir. Teoloji için hayata dayanan bu yöntem talebi, eylemi gerektiren ikinci aşamayı yani teolojik uygulamaları öne çıkarmaktadır. Gutiérrez'in, teolojide inanç deneyimini ilk unsur olarak kullanma ısrarı, onun dönüştürücülüğünden yararlanmak istemesindedir. Kilise babalarına atfedilen bu anlayış, gerçek teolojinin "mânevi" olduğunu vurgulamaktadır. Tanrı'nın lütfuyla doğduğu düşünülen bu mâneviyat, "teolojik tefekkürün, sadece başlangıç değil, aynı zamanda varış noktası" nı ifade etmektedir. Böylece inançla teoloji arasında döngüsellik kurularak, Tanrı'yı konuşmanın dili elde edilmektedir (Gutiérrez, 1990, s. 2, 4-6).

Gutiérrez'e göre Tanrı hakkında konuşmayı ifade eden teoloji, Tanrı'nın lütfü, baskıdan uzak bir Tanrı karşılaşmasıyla edinilen mânevi deneyimden doğan dua ve bağlılıkla zenginleşmektedir. Dolayısıyla inanç aşaması, "Tanrı'ya tapınma", onun "isteğini yerine getirme" ve "hakkında düşünmenin" gerekli koşullarını oluşturarak pratiğe ortam hazırlamaktadır. Böylece inanç hem pratiği hem de teolojiyi başlatarak teolojinin kendi içinde, sonraki başlıklarda incelenecek olan, üç sacayağı şeklinde; eylem, eylem üzerine eleştirel düşünce ve eleştiriden tekrar eyleme geçme şeklinde bilimsel bilgi süreçlerini hatırlatıcı şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır (1990, ss. 2-4; 2003b, 37, 136).

3.1.2. Teoloji

Gutiérrez'e göre teoloji, inancın yaşanmasıyla ilgili ikinci aşamadır. İnanç söylemi olarak da tarif edilen bu adım, ilk perdeden ilhamla gerçek teolojinin şartlarından sayılan tefekkür-pratik birlikteliğini sağlamaktadır. Bennett (2011, s. 241), tefekkür ve pratik birlikteliğine özgürlüğü de ekleyerek bu üçlünün, teolojiyi "yoksullar ve ezilenlerle dayanışma içinde canlı pratiğe" dönüştürebileceğini düşünmektedir.

İnançla başlayan teoloji, mesajın zihinsel kabulüyle sınırlı değildir. O, kutsal sözü eyleme dönüştürecek, yoksullara bağlılık ve gerçek Hıristiyanlarla yürütülebilen bir yaşam olarak değerlendirilmektedir. Yani o, yaşayan pratiğe bağlılık ve katılım, Yeni Ahit'ten esinlenen özgürleşme çabasıdır. Hatta "tarihi, Tanrı'nın saltanatının ışığında dönüştürmeyi" arzulayan praksisle özdeş bir süreçtir. Dolayısıyla teoloji, inananın dâhil olduğu, sorgulayabildiği, perspektif kazandığı bir etkinliktir. Tanrısal gücü ifade eden Kutsal Ruh'un rehberliğine dayandırılan bu yöntemi Gutiérrez, "mâneviyatımız" şeklinde özetlerken; Eagleson, inanana kimlik kazandırma süreci olarak görmektedir (bk. Eagleson, 1987, s. 47; Gutiérrez, 1988, s. XXX, XXXII, 1990, s. 6; McGovern, 1989, s. 36).

Gutiérrez'in, teolojiyi mâneviyatla başlattıktan sonra ona, geleneksel rollerinden olan "hikmet" (wisdom) ile 12. yy.'dan itibaren bilim dalına dönüşmesiyle elde ettiği akılcı bilgi (rasyonel bilgi) rolüne, "eylem (praxis) üzerine eleştirel düşünce" (theology as critica reflection on praxis) şeklinde üçüncü bir işlev eklemiştir. Bu adımıyla Gutiérrez, teolojiyi bilimsel bilgiye ulaşma görevleriyle tarif etmenin ve teolojik aşamaların eylem, eylem üzerine eleştirel düşünce ve eleştiriden tekrar eyleme geçme şeklinde üç sacayağı şeklinde düzenlenmesinin yolunu açmıştır. Özgürlük Teolojisi'nin, teolojiye bu şekilde ulaşması; modern dönemde maddi alana duyarlılık, felsefi meselelerin bilimsel ve teknolojik gelişmelerle izahı ve Kilise rolündeki değişimle bağlantılı görülse de Russo tarafından, Gutiérrez'in çifte uzmanlığının⁴ bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Gutiérrez, 1988, ss. 5-9; Russo, 2004, s. 16).

3.1.2.1. Gutiérrez'in Teolojisinin Üç Sacayağı

Gutiérrez, teolojisini oluştururken önceliği inanca vermiş, ardından bu inanç deneyiminden hareketle ikinci adımda teolojiyi oluşturma yoluna gitmiştir. İkinci adım, bilimsel bilgiye ulaşma süreçleri gibi üç aşamalı bir düzlem takip etmektedir. Bu başlık altında Gutiérrez'in teolojik düşünceye ulaşırken izlediği süreç incelenmektedir.

⁴ Gutiérrez, Peru'da tıp-edebiyat; Avrupa'da felsefe-psikoloji ve teoloji olmak üzere üç farklı alanda eğitim almıştır. Bu özelliği, onun düşüncesinde fark yarattığı için onu tanyan araştırmacılar, Gutiérrez'in bu yeteneğini "çifte uzmanlık" olarak tarif etmektedir.

3.1.2.1.1. Eylem (Praxis)

İkinci perdenin (teoloji) ilk adımı olan eylem (praxis), gerçeği başlangıç yapmak anlamına gelmektedir. Bu özelliğiyle teoloji için gerçeğe ulaşmada hem eleştiri hem de yeni bilgi düzeyine çıkmak için malzeme sunma görevi üstlenen eylem; bilgiyi doğrulama yanında, var olan bilgi ve eylemi dönüştürecek eleştirel tecrübeyi de sağlamaktadır (Sayılın, 1976, s. 141). Böylece praxis, daha üst düşünce ve eyleme hizmet etmektedir. Eleştiriden beslendiğinde dönüştürücü yeni eylemin ilk adımını oluşturan praxis, Murphy’e göre, kutsal yazıların, sadece vaaz ve doktrinle değil yaparak da yorumlanabileceğini göstermektedir (1987, s. 3). Bu döngüyü teoloji başlığında toplayan Gutiérrez, yöntemin parçası olarak eylem-teoloji birlikteliğini vurgulamaktadır. Sonuçta eylemle başlayan ve yeni eylemle sonuçlanan süreç, bütün olarak ikinci adım/perde olarak anılmaktadır.

Eylem, inançtan sonra “kendiliğinden ve kaçınılmaz” (Gutiérrez, 1988, s. 3) olarak ortaya çıkmaktadır. Buna göre insanın ilk günahla kaybettiği düşünülen Tanrı hakkında eksiksiz bilgiye ulaşma kapasitesinin imanla tekrar kazanılması, insanla Tanrı’nın eylem alanı olduğu düşünülen tarihi kutsallaştırmaktadır. Dolayısıyla eylem, tarih boyunca vahyedilenlerin yeniden keşfi olarak görülmüştür (Eliade, 2003, s. 221). Tanrı bilgisinin eksiksiz tecrübe edilmesi fikrine dayanan bu arayış, genelde teoloji; özelde Özgürlük Teolojisi’dir. Bu görüşe göre insan, ancak inanarak Tanrı’yla bütünleşip eylemlerinde Tanrı’nın iradesini, Kutsal Ruh’un rehberliğini kabul edebilmektedir. Gutiérrez’e göre bu durum, inançsız teolojiye geçit vermeyerek inananı korumakta, ancak onun keşfedebileceği sürece dönüştürerek inanç-eylem birlikteliğini vurgulamaktadır.

Gutiérrez’e göre (1988, ss. 86-87), eylemi başlatan Tanrı’dır. O, bunu ilk özgürlük eylemi olan yaratışıyla tarihte göstererek hem insanın mücadele alanı olan tarihi başlatmış hem de insanla Tanrı’nın karşılaştığı eylem alanını oluşturmuştur. Tanrı’nın tarihteki eylemlerinin insan çabasına bağlanması, insanın ve Tanrı’nın eylemlerini tarihle özdeşleştirmektedir. Gutiérrez’in, tarihin teklifi olarak kodladığı bu ilkeyle tarih; Tanrı’nın yaratma eylemiyle insanın kurtuluş/özgürleşme mücadelesini birleştirmektedir. Tarihe ve eyleme odaklanan teoloji hem teolojinin hem de eylemin dönemselliğini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla teoloji, eylemin dönemsel ifadesidir.

Teolojinin ilk aşamasındaki Kitabı Mukaddes’e dayalı siyasi vaaz, eylemin en önemli kaynağıdır. Çünkü onun ilanı, “sosyal adaletsizliğin kökeni” veya “temel yabancılaşma”nın sebeplerini ortaya çıkaran; teolojinin, “siyasallaştırma işlevine” örnektir. Bu durumda eylem, Kitabı Mukaddes mesajına göre davranmaktır. Gutiérrez’e göre (1988, s. 47, 153-154), mesaj siyasi ise eylem de siyasidir. Bu yaklaşım, eylemin tarih gibi teklifi vurgulamaktadır. Teolojinin inanç aşamasında kazanılan manevi tecrübeyle İsa’nın (Söz) rehberliğini kabul edip eylemde bulunmak veya tarihsel uygulamaları (praxis) eleştirmek, Söz’le tarihsel uygulamayı (eylem) çatıştırarak teolojiyi ortaya çıkarmaktadır.

Gutiérrez’e göre eylem, teolojiye yeni işlevler kazandırmaktadır (1988, ss. 3, 5, 9-12). Normalde bilgelik ve rasyonel bilgi gibi zamanla değişebilen görevleri olan teoloji, günümüzde bu yeteneğini kısmen kaybetse de yine de bu işlevlere ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla bu görevlerin tamamen reddi yerine; onlarda zamanla oluşan deformasyonların giderilmesi daha önemli görülmektedir. Bu manada teolojinin güncellenmesi gündeme gelmektedir. Bu noktada teolojiye yeni işlevlerin tanımlanması kaçınılmazdır. Örneğin çağdaş zihne hitap edebilecek bir teoloji, “eleştirel düşünce” işlevine sahip olmalıdır. Gutiérrez’in düşüncesinde bu işlevin yürütülebilmesi, ancak eylemle mümkündür. Çünkü eylem, gerçekliğin ölçüsü ve imanla doğrudan bağlantılı görülmektedir. Bu düşünce, “Tanrı’ya iman, onun varlığını iddia etmekten değil, onun için hareket etmekten ibarettir.” şeklinde dile getirilmektedir (Gutiérrez & Shaull, 1977, s. 89). Gutiérrez’in yöntem olarak eylemde ısrarının, eyleme yansımayan inancın gerçekçi olmadığına sömürge dönemi Hıristiyanlarının uygulamalarında şahit olmasından kaynaklandığı ifade edilebilmektedir. Bununla birlikte bazı araştırmacılar, Özgürlük Teolojisi sürecinde eyleme öncelik vermesini Marksizm’in Gutiérrez’e etkisi olarak da değerlendirmektedir (Saruhan & Özdemirci, 2013, s. 105).

Bennett (2011, ss. 243-244), yöntemin ikinci adımında inanç-eylem birlikteliğiyle eylemi başlangıç yapan Gutiérrez’in yaklaşımını “pratik aracılığıyla neyi bilebiliriz?” şeklinde sorgulamaktadır. Çağdaş teolojilerde yer bulan, Gutiérrez’in de desteklediği bu uygulama; Marksist diyalektikten ilhamla eylem, eylemden teoriye ve yeni eyleme giden bir dini eylem-düşünce dairesi oluşturmaktadır.

3.1.2.1.2. Eylem Üzerine Eleştirel Düşünce

Gutiérrez’e göre “ortopraksi ile ortodoksluk” bağlarını güçlendiren bu işlev, Kilise’nin başlangıç döneminin ilk inanç eylemi olarak görülen hayırseverliğe kadar götürülebilmektedir (1988, ss. XXXIV, 5-9). Bu eylemleri münzevi hayat, XI. yüzyıldan sonra Cizvitlerin kurucusu Ignatius’un tefekkür-eylem sentezi takip etmiştir. Günümüzde, çağın işaretleri sayılan laiklikle sosyal bilimlerin inanç süreçlerine dâhil olması, yeni an ve düzleme uygun eylemi, yani bağlılığı gerektirmektedir. Özgürlük Teolojisi, çağın işaretlerini dikkate alan teoloji idealiyle eleştirel düşünceyi; salt bilgi arayışı değil, yine çağın işaretlerinden sayılan “ekonomik ve sosyokültürel konulara ilişkin açık ve eleştirel bir tutum” olarak görmektedir. Müller’in analizlerinde bu adım;

yaygın yoksulluğun ulusal ve uluslararası nedenleriyle "tarihsel ve yapısal boyutlarını dikkate alan" toplum eleştirisi, yani "toplumun Kitabı Mukaddes ve vahiy ışığında, eleştirel ve rasyonel analizi" dir (2015, s. 20). Dolayısıyla eleştiri, teolojiden koparılmadan Kitabı Mukaddes bağlamında yürütülmelidir.

Teolojinin eleştiri seviyesi, ona klasik görevleri mâneviyat ve rasyonel bilgiyi tekrar kazandırmaktadır. Onun "kalıcı" ve "vazgeçilmez" görülen bu işlevlerinin doğru çalışması, deneyimlerin (praxis) eleştirisine bağlıdır. Bu faaliyet, herkes için "özgürleştirici" olma yanında kritik, kaçınılmaz ve Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde başlayan sürecin doğal seyridir. Günümüzde vahyin antropolojik (insanî) ve maddi yönüne duyarlılığın artması, II. Vatikan Konsili'nin, Kilise'yi iktidar yerine hizmet kilisesi olarak tanımlaması, felsefi meselelerin bilimsel ve teknolojik gelişmelerle izahı, eyleme odaklanan Marksizm'in etkisi ve eskatolojinin yeniden keşfedilmesi; bu görevi teolojiye yüklemektedir (Gutiérrez, 1988, s. 5-10).

Bu düşünceye göre eleştiri, kilisenin pastoral (dinî) eylemlerine eşlik etmelidir. Çünkü hem tarihi olayların amacına uygun değerlendirilerek teolojinin geçiciyle kalıcıyı ayırt edebilmesi hem de teolojinin ideolojilerden kurtarılıp vahye yönelerek daha geniş bir bağlama oturtulması buna bağlıdır. Dolayısıyla eleştirel teoloji, insanlığı ve Hıristiyanları fetişizm, putperestlik, narsisizm ve dinî yabancılaşmadan kurtarıp yeni yaklaşımlara açmaktadır. Bu etkileri sebebiyle teolojiye "temel insan ilkeleri üzerine eleştirel düşünce" görevi yüklenmelidir (Gutiérrez, 1988, s. 9, 10).

Teolojinin temel rolüyle bağlantılı olması, bu işlevden yoksun bir teolojinin, dinî temelini kaybederek ideolojik hale gelebileceği şöyle ifade edilmektedir:

Teolojinin rolü, hâlihazırda alınmış olan sosyal ve politik pozisyonları haklı çıkaracak bir ideoloji oluşturmak değil, daha çok inananların kendilerini Rab'bin Söz'ü tarafından yargılanmalarına izin vermelerine yardımcı olmaktır. Bu nedenle teoloji, her tarihsel gerçekleşme karşısında inancın eleştirel işlevinden vazgeçemez (Gutiérrez, 2015b, s. 1).

Teoloji, modern dünyada doğaüstü anlamını yitirerek insan ve maddi dünyayla ilgili hale gelmektedir. Bu durum, yeni hakikat arayışını soyut felsefi meselelerle değil, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerle açıklama eğilimini artırmaktadır. Bu ortamda teoloji, diğer insani ilimler gibi, sosyal analizin de içinde olduğu bilgi edinme araçlarından yararlanmaktadır. Teolojinin eleştirel düşünce olarak sunulması, bu araçların teolojiyle düşünülüp düşünülmediğinin göstergesidir. Gutiérrez, bu düzeyle çağdaş bir teoloji inşa etme eğilimiyle teolojiden; adil bir dünya için eylem-inanç ilişkisine destek olmasını, "pozitif ve negatif değerleri" ayırt etmesini, inanç deneyimlerini eylem olarak göstermesini, Yeni Ahit'e daha yakın, orijinal, somut ve etkili bir bağlılığa katkıda bulunmasını beklemektedir. Böylece teolojiyi Kitabı Mukaddes perspektifiyle "toplumun ve Kilise'nin eleştirisi" olarak değerlendirerek ona gerçek hüviyetini kazandırmak istemektedir (1988, s. XXIV-XXV, 81, 9).

Bu adımla teoloji, Tanrı'nın insana yansımaları şeklinde, onun dâhil olduğu ve yönlendirdiği insan eylemleriyle yapılmaktadır. Bu durum, söylemleri geleneksel kalsa da Özgürlük Teolojisi'ni, yeni içerikten çok, "teoloji yapmanın yeni yolu" olarak yoksullara bağlılıktan sonraki ikinci adıma yani eyleme dayandırmaktadır (McGovern, 1989, ss. 30-31; Brackley, 1996, s. 67). Bu sebeple Özgürlük Teolojisi, ilahi sözün rehberliğiyle "tarihsel praksis", "Hıristiyanların varlığı", "temel insan ilkeleri üzerine eleştirel düşünce" şeklinde var olanın eleştirisini ifade etmektedir. Gutiérrez'in, Hıristiyanlığı teoriden çok, hayata yansıyan, "kendiliğinden ve kaçınılmaz olarak ortaya çıkan" bir olgu olarak tanımlaması bunun göstergelerindedir (Gutiérrez, 1988, ss. 3, 9, 10; 1990, s. 103; Rowland, 2011a, s. 22).

3.1.2.1.3. Eleştiriden Tekrar Eyleme Geçme (Özgürleştirici Praksis)

İlk eylemin inançla eleştirisinden sonraki metodolojik adım, yeni eylemle mevcudun dönüştürülmesi, yani dairesel döngünün "yenilenmiş eylem" aşamasıdır (Bennett, 2011, s. 244). Bu aşamada düşünce olgunlaştığı için hedefler daha da netleşmektedir. Örneğin Müller, "Tanrı'nın yeryüzündeki efendiliği"ni teminle İsa'nın tavrında olduğu gibi Tanrı'ya yabancılaşmaktan kurtulmayı hedeflemektedir (2015, s. 20).

Bu düzeyde ulaşılan yeni eylem, politik talepler içeren "siyasi bir eylem"dir. Buradaki politik talep, "insanın kendini yaratması"dır. Özgürlük Teolojisi'nin ilham kaynağı sayılan Çıkış örneğinde Musa'nın özgürlük talebinin karşısında İsrailoğullarında, köleliği kabule dayalı bir yabancılaşma vardır. Gutiérrez, baskının kabulünü yeni eyleme engel görerek Tanrı'nın, Çıkış hikâyesinde İsrailoğulları'nı kurtararak sefaletle karşı yeni düzeni talep ettiğini belirtmektedir. Tanrı'nın süreç dâhil olması, bu aşamadaki insan-Tanrı eylemlerini eşitlemektedir. Sonuçta yeni eylem, Kitab-ı Mukaddes'ten esinlenen, özgürlüğe hizmet eden, hayatı kapsayan, Gutiérrez'in, "özgürleştirici praksis" olarak adlandırdığı "tarihi Tanrı'nın saltanatının ışığında dönüştürme"yi sağlamaktadır (bk. 1988, ss. XXX, 89-90, 96-97).

Bu düzey, Müller'in yöntembilim sınıflamasının da üçüncü aşamasına denk gelmektedir. Müller'e göre, ancak inançlı bir vicdan ve Söz ışığında eleştirel düşünceyle ulaşılan bu aşama, insanları eleştirel teolojiye ve yeni teolojinin son aşaması olan dönüştürülmüş eyleme (yeni) ulaştırmaktadır. Ayrıca yeni eylem sürecinde devam ettirilen eleştiriler yoluyla olumlu-olumsuz

değer ayırımının güncellenmesi hedeflenmektedir. Böylece yeni ulaşılan değerlerle mevcut eylemin dönüştürülmesi ve inancın sosyal hayata daha kolay dahil edilmesi umulmaktadır (Gutiérrez, 1988, s. 81). Bu umudu taşıyan araştırmacılardan biri olan Müller’e göre teolojideki bu basamak, “Tanrı’nın yeryüzündeki efendiliği” temelinde yükseltildiğinde teoloji dönüştürücü, etkin ve itici bir güce dönüşebilmektedir (2015, s. 20).

Sonuç olarak Gutiérrez’in inançla başlattığı teoloji süreci, kendi içinde üç sacayağı oluşturmaktadır. Bunlar: Tanrı’nın taleplerine kulak verme ve onları uygulamayla başlayan ilk eylem, “pratiği, Tanrı’nın Söz’ü ışığında okumak” (Gutiérrez, 1988, s. XXXIV) ve yeni eylem şeklinde sürmektedir. Gutiérrez’in, teslisi andıran bu üçlü teoloji süreci, Müller (2015, s. 20) tarafından da benimsenmektedir. Müller’in de Gutiérrez gibi İsa’yı takiple (inanç) başlattığı bu süreç, yoksulluğun Yeni Ahit ışığında eleştirisi ve mevcudu dönüştürecek yeni eylemle tamamlanmaktadır.

3.1.2.2. Gutiérrez’in Teolojik Bilgi Edinme Araçları

Özgürlük Teolojisi, bilgi sürecinde diğer teolojilerden farklı araçlar kullanmaktadır. Bu, onu özgünleştirme yanında pek çok eleştirinin de odağı yapmaktadır. Özgürlük Teolojisi’nin öne çıkan bilgi edinme araçları: *sosyal analiz*, *bağlamsallık*, toplumun ötekileştirilenlerinin dinî deneyimlerini dikkate alan, onları önemseyen *şağıdan teoloji* ve *eskatoloji* (ütopya) şeklinde sıralanabilir.

İlk araç olan sosyal analiz (Marksist), nesnel gerçekliklerin teolojiye rehberlik etmesi için kullanılarak (Duncan vd., 1995, s. 109) inananların kültürel evrenindeki modern sorunlar (gerçeklik) tespit edilmekte ve yeni teolojinin temeli atılmaktadır (Gutiérrez, 1990, s. 7-8). Bu bağlamda Latin Amerika’nın en önemli ve geçerli sorunu, yoksulluk ve baskıdır (McGovern, 1989, s. 36). Dolayısıyla analiz yöntemleri, bu problemlerin gerçek nedenlerini sorgulayarak düşmanı tanımlamak için kullanılmaktadır.

Gutiérrez, analiz yöntemleriyle teolojide modern insana hitap edebilecek, verili bir algı dünyası oluşturma peşindedir. Böylece inananları, Latin Amerika’da rağbet gören popülist akımlardan ve gelişimci yaklaşımlarla Latin Amerika’da tekrar kendisini hissettiren sömürgecilikten korumayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla analiz yöntemleri; farkındalık ve gerçekliğin tespitini sağlayarak teolojik dille eylemin etkisini artırmaktadır (Gutiérrez, 2004, s. 40).

Özgürlük Teolojisi’nin diğer bilgi aracı, bağlamsallıktır. Teolojinin, formüle edildiği koşulların izini taşıması anlamına gelen bağlamsallık, Gutiérrez’e göre, onun ayrılmaz parçası olmasına rağmen küresel sorunlarla ilgilenmesine engel değildir (2003a, s. 6, 2003b, s. 26, 91, 2015b, s. 6-7). Bağlamsallık hem kaynak hem de Kutsal Ruh’un eylemi olmasıyla “özgürlükle karakterize”dir. Bu sebeple teoloji, bağlamsal olmalıdır. Bağlamsallığı “yaşamdan gelen sorularla” (2015a, s. 32) bağlantılı gören Gutiérrez, bu metodik yaklaşımı “Tanrı hakkında konuşurken aksanı olmayan teoloji yoktur. Bu, farklı aksanlara saygı duyulmalıdır; aksi takdirde, Ruh’a karşı günah işleme riskini alırız.” (1991, s. 142) sözleriyle pekiştirmektedir. Gutiérrez’e göre bağlamsallık, Özgürlük Teolojisi’nin “temeli” olma yanında, II. Vatikan Konsili’nin farklı inançlara ya da kiliselere saygıyı ve onlarda da kurtuluşun izlerini kabul eden çoğulcu yaklaşımını desteklemektedir (2003b, s. 2).

Bağlamsallık, aynı zamanda geleneksel merkezi kiliseye meydan okuma yollarından biridir. Çünkü Kilise, mevcut haliyle mâneviyat yerine, çıkar merkezlerini destekleyen mekanik araca dönüşürken Özgürlük Teolojisi, Latin Amerika bağlamında ötekileştirilenlerin bakışıyla dinî bir kimlik sunmaktadır. Bu durum, Özgürlük Teolojisi’ni bağlamsallaştırma yanında teoriden kurtararak yerel toplulukların mânevi deneyimlerine bağlamaktadır (Müller, 2015, s. 14).

Gutiérrez’in teolojik araçlarından bir diğeri, şağıdan gelen teolojidir. Bu yaklaşım, toplumun alt kesimlerinin özgürlük mücadelesindeki somut deneyimlerine dayanmaktadır (Brown, 1980, ss. 21, 29; Gutiérrez, 1988, s. XIX) Özgürlük Teolojisi, ötekileştirilen alt kesimlerin deneyimlerini referans aldığı için o, yoksullara bağlılık ve bunun üzerine düşünmek olarak tarif edilmektedir. Buradaki bağlılık ve buna dayalı gelişen şağıdan teoloji, akademik anlamı olmayan, Hıristiyanlıktan kaynaklı “mâneviyat”ı ifade etmektedir. Bu sebeple “metodolojimizin mâneviyatımız olduğuna giderek daha fazla ikna oluyorum.” (Eagleson, 1987, s. 47) diye ifade edilmektedir.

Aşağıdan teoloji, kimlik edinme ve tarihin seyrini değiştirmenin iki temel yolundan (“aşağı”-“yukarı”) birini ifade etmektedir. İlki, “taban hareketleri” olarak bilinen, toplumun çoğunluğunun farkındalığıyla “aşağıdan”, “yıkıcı” olarak başlayan eylemdir. Gutiérrez’in de desteklediği bu düşünce, yoksulların özne olmalarını ifade etmektedir (McKenna, 1983, ss. 3, 4, 7). Değişimin, ancak bu tavırla, içten ve aşağıdan başarılabileceğini savunan Gutiérrez, aşağıdan başlamayan her çabanın, mevcudu koruyacağını düşünmektedir. Üçüncü Dünya’ya “kalkınma” olarak sunulanları da bu kapsamda değerlendiren Gutiérrez, bunları modern sömürgecilik olarak görmektedir. Gutiérrez’e göre tabandan gelen eylem, “tarihi aşağıdan yapmak”tır, yıkıcıdır ama kötü değildir (Gutiérrez & Shaull, 1977, ss. 92-93; 1988, ss. 14-17). Kötü, sömüren Kapitalizm’dir. Dolayısıyla kötünün yıkılması için yapılan her türlü mücadele meşrudur. Gutiérrez’in aşağıdan gelen, yoksulluk temelli teoloji ısrarının sebebi, İsa’yı doğru anlayarak dinî hayatı dünya için anlamlı ve bereketli kılmaktır (Cussiánovich, 1979, s. 7; 2015a, s. 43).

Gutiérrez'in teolojik bilgi araçlarından sonuncusu, eskatolojidir. Özgürlük Teolojisi'nde anahtar konumdaki eskatoloji; zenginleştirici ve itici etkisiyle tarihsel praksi öne çıkararak Kitab-ı Mukaddes'in Çıkış bölümünün, politik olarak anlamlandırılmasında etkilidir. Gutiérrez'in "Çıkış'ın kalbinde eskatolojik bir ufuk mevcuttur." (1988, s. 89) diye özetlediği bu durum, tüm zamanları şimdi gören, zaman üstü bilinç gerektirmektedir. Bu sebeple Çıkış'ta aktarılan tarihsel praksis; onca yıla rağmen, modern teolojilerin ilham kaynağı olmaya devam etmektedir (1988, s. 8).

Gutiérrez'e göre, teolojinin devrimciliği, eskatolojinin etkisidir. Geçmişten geleceğe açılan kapı olarak eskatoloji, insanlığın tüm aşkın değerlerinin "politik" olarak değerlendirilmesini sağlayarak yeni eylemleri teşvik etmektedir. Bu durumda dinî ve politik çabalar, tek tarihte aşkın bir göreve dönüşmektedir. Böylece eskatoloji, mânevîyatı koruyup teolojinin, veriyi aşmasını sağlayarak Gutiérrez için kaynağa ve hareket ettirici unsura dönüşmektedir. Bu sebeple inanç-siyaset gibi "inanç, eskatoloji ve siyasi eylem" birliktedir. Sonuçta ütopya, "rasyonel" düzenin tarihi gerçekliği olarak, ulaşılabılır bir şeydir (1988, s. 96, 136; McGovern, 1989, s. 40).

Gutiérrez'e göre, Tanrı'nın tarihe yansıyan eylemi, ancak eskatolojik perspektifle anlaşılabilir. Çünkü o, an gibi geleceğe de rehberlik ederek bağluluk perspektifini genişletmek istemektedir. Tüm zamanları kapsamasıyla eskatoloji, tarihsel bağlılığı öne çıkararak; tarihsel, dünyevi, sosyal ve maddi gerçekliklere değer katmaktadır. Dolayısıyla o, Gutiérrez tarafından tarihsel olaylarla geleceğe doğru yavaş, sürekli ve kalıcı bir hareketlilik olarak tanımlanmaktadır. Tanrısallığıyla tarihe hükmeden eskatoloji, şimdiye ve geleceğe hitabıyla vaat-tarih ilişkisini izleme imkânı sunarak mesajın güncellenip geliştirilmesine de rehberlik etmektedir (1988, ss. 92, 95-96).

3.2. Gutiérrez'in Teolojisinin Yansımaları

Özgürlük Teolojisi, teolojinin klasik görevlerine eleştirel düşünce misyonunu ekleyerek ona yeni bir perspektif ve bilimsel verileri kullanabilme yeteneği kazandırmıştır. Bugüne kadar felsefe üzerinden yürütülen bu çalışmalara, sosyal bilimlerin veri ve yöntemlerini de ekleyerek onu modern, bilimsel alana dönüştürmüştür. Bu gelişmeler, ihtiyaçlara göre şekillenerek farklı isimler altında teoloji ve inançlara yansımaktadır. Burada Özgürlük Teolojisi'nin bu yansımalarına işaret edilmektedir.

Özgürlük Teolojisi'nin yansımalarını muhatapları açısından; i) genel yansımalar, ii) Hıristiyanlığa yansımalar ve iii) diğer din ve teolojilere yansımalar şeklinde üç başlıkta toplamak mümkündür. Hıristiyanlığa yansımalar: Latin Amerika ve Roma Katolik Kilisesi'ne yansımalar şeklinde iki grupta sınıflanabilirken; diğer din ve teolojilere yansımalar, Yahudi ve İslâmî özgürlük teolojileri ile siyahi, feminist, engellilik gibi özgürlük teolojileri vb. şeklinde gruplandırılabilir.

Özgürlük Teolojisi'nin ilk etkisi olan genel yansımalar; diğer teolojilerde içerik ve kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Tarihte eylemleriyle kendini gösteren; "adaletsizlik yapılarını yıkmak için tarihe müdahale eden" ve madde-mana ayrımını desteklemeyen Tanrı tasavvuru, bunun ilk örneğidir. Devamında bilimsel analiz, bilgi ve eleştiri süreçlerinin teolojiye eklenmesi; pratiğe (praxis) ve yoksulların deneyimlerine dayalı, aşağıdan, yerel ihtiyacı gözeterek bağlamsal teoloji yaklaşımı, kurtuluşun ve tarihin teklifi ile günah tanımı; bu kapsamdaki örneklerdir (bk. Gutiérrez, 1988, ss. XXXVIII, 69, 83-86, 91, 97).

Özgürlük Teolojisi'nin Hıristiyanlığa ilk yansımada Latin Amerika Katolik Kilisesi dikkat çekmektedir. Çünkü o, özgürlük perspektifiyle geleneksel Katolik köklerden koparak yerel değerlerle teolojiye yönelmiştir. Bu sebeple Gutiérrez, Latin Amerika için teolojiyi özgürleşme (liberation) kavramıyla izah etmektedir. Bu etki, merkezi idareye dayalı Roma Katolikliği için olumsuz gibi görünse de Latin Amerika'nın Avrupa merkezli teolojiden kopuş yaşayabileceği bir dönemde ön alarak onun, Katolik teoloji içinde özgürleşebilmesini sağlamıştır. Aksi halde toptan bir Protestanlaşma veya müstakil, yeni bir kilisenin doğması olasıydı. II. Vatikan Konsili'nin Özgürlük Teolojisi'yle Latin Amerika'ya taşındığı düşünüldüğünde Özgürlük Teolojisi'nin bu misyonunu fazlasıyla yerine getirdiği düşünülebilir. Dolayısıyla onun ilk yansımı, Katolik teolojiyi Latin Amerika'ya uyarlayarak buradaki kilisenin Katolik teoloji içinde kalması şeklinde olmuştur.

Özgürlük Teolojisi'nin Hıristiyanlığa ikinci yansımaya alanı, Roma Katolik teolojisidir. Çünkü o, geleneksel Katolik teolojinin çağdaşlığını sorgulayarak II. Vatikan Konsili'nin hazırlık ve sonuç bildirgelerine yoksulluk temelli yaklaşımların girmesini sağlamıştır. Böylece hem Kilise'nin farklı inançlara açılmasına ön ayak olmuş hem de Katolik teolojinin II. Vatikan Konsili ile kurtarmaya çalıştığı itibarını Medellin'deki konferansla Latin Amerika'ya taşıyarak korumuştur. Dominikenlerin ve Cizvitlerin II. Vatikan Konsili'ndeki etkinliği bunun göstergelerindendir (bk. Güngör, 2016, ss. 143-168).

Özgürlük Teolojisi'nin Katolik teolojiye diğer yansımı, onun sosyal öğretisini açık etmesidir. Kirwan'a göre Katoliklerin ihmal ettiği bu özellik, Özgürlük Teolojisi'yle yeniden keşfedilmiş, mevcut "kapitalist ekonominin" Hıristiyanlığı engellediği açıkça gösterilmiştir. Bu mesele, aynı zamanda Katoliklik ve özgürlük teolojilerinin ortak zeminlerindedir (2012, ss. 247-248).

Özgürlük Teolojisi, Katolik teolojiyi etkilerken pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Martin'e göre, bunların en yaygını, "şiddeti yüceltme"dir (2003, s. 78). Gutiérrez, yapıcı eleştirileri gerekli ve zenginleştirici bulurken, ötekileştirenleri reddetmektedir

(1988, s. XVIII). Brown ise, bu eleştirileri dört başlıkta toplayıp analiz etmektedir. Bunların ilki; radikallik, “ütopik bir sapkınlık”, sınıf ayrımı, düşmanlık, şiddeti teşvik; teolojii madde, siyaset ve ekonomi gibi sosyoekonomik yapılara indirgeme eleştirilerini kapsayan “yanlış beyanlar”dır. Bunlardan öne çıkan, Marksizm’i Hıristiyanlığa katma suçlamasıdır. Özgürlük Teolojisi’nin teolojiden ziyade, sosyalist bir “siyasi eylem programı” olduğuna dair eleştiriyi kabul etmeyen Gutiérrez, teolojisinin Marksizm ile ilişkisini araçsal bir gereklilik olarak değerlendirirken; Brown, Özgürlük Teolojisi’ni önemsizleştirme (tactic of trivialization) çabası olarak sınıflandırmaktadır (1980, ss. 50-51). Onun diğer sınıflandırmaları, Özgürlük Teolojisi’nin statükoyu koruduğunu ima eden ideolojileştirme ile Özgürlük Teolojisi’nin beslediği gerçeklikten koparılmasını ifade eden “seçme ve evcilleştirme taktiği” (tactic of co-option and domestication)’dir (bk. Brown, 2013, ss. 132-134). Diğer bir eleştiri konusu, yoksulların toplumdaki ayrıştırılmasıdır (sınıfçı). Gutiérrez’e göre (2003a, ss. 3-5), yoksulların önceliği (preferential option), tanrısal seçimdir ve inancın parçasıdır. Öncelik ile yoksullar, normal insanlarla eşitlenirken aynı zamanda onların müstakil bir sınıf olmasının da önüne geçilmektedir.

Özgürlük Teolojisi’nin üçüncü yansıması, diğer teoloji ve inançlardır. Bu yansıma hem Hıristiyanlık hem de diğer inanç gruplarındaki teolojileri kapsadığı için diğer teolojilere yansıma şeklinde ele alınmaktadır. Çünkü bu kapsama giren teolojiler, içerikleri farklılaşsa da aynı noktaya odaklanmaktadır. Brown, bunun Kuzey Amerika örneklerini Siyahi Özgürlük Teolojisi’yle başlatmaktadır. Dünyadaki etkinliğine rağmen feminist ve Amerikan yerlilerinin özgürlük teolojileriyle cinsel tercihlerle ilgili özgürlük teolojilerini de aynı gruba katan Brown, normalde bir arada düşünilemeyen bu teolojileri; baskı, sömürü ve marjinalleştirme temelinde “Porto Riko”, “İspanyol”, “Filipinli-Amerikalılar”ın özgürlük teolojileri şeklinde listelemektedir (1990, ss. 198-199). Dolayısıyla Özgürlük Teolojisi’nin diğer teolojilere ilk yansıması, bağlamsallık temelli olup onları yerel ihtiyaçlara yöneltmektedir. Bu tutum, Özgürlük Teolojisi için sömürüden kurtuluş olduğu gibi, diğer teolojilere de özgürleşme olarak yansımaktadır (Gutiérrez, 1988, s. XXVIII).

Özgürlük Teolojisi’nin yansımaları, farklı kültür ve inançlara kadar uzanmaktadır. Bunlar: Asya ve Afrika özgürlük teolojileri gibi genel isimli olanlar; İslâmî ve Yahudi özgürlük teolojileri gibi farklı dinî inançlara mensup özgürlük teolojileri; ezilen ve ötekileştirilen halk taleplerini yansıtan Filistin, Mujevista, Feminist özgürlük teolojileri ile Kore’de Minjung, Hindistan’da Dalit özgürlük teolojileri gibi daha özel teolojilerdir (Morales-Franceschini, 2018, s. 2).

Yerel taleplerle farklı baskı şekillerine açılan bu teolojiler, özgürlük teolojilerinin karakterini belirlediği düşünülen *esneklik* ve *değişime açıklık* ilkesinin yansımasıdır (Silva, 2009, ss. 95-97). Siyah Özgürlük Teolojisi, bu teolojilerin yerel ihtiyaç uyarlanmasına ve esnekliğine örnektir (Gorman, 1990, s. 474). Özgürlük Teolojisi’nin farklı inanç ve kültürlerle açılımını ifade eden bu özellik, Santo Domingo’nun Özgürlük Teolojisi’ne dair sonuçlarındandır. Bu konferansla dinler arası özgürleştirici bir diyaloga dönüştürülen teoloji, yeni kültürlere açılabilmiştir. Bu süreçte eklektik bir inançtan sakınılırken, Hıristiyanlığı duyurma ve “Tanrı’nın kendisini diğer dinlerde de gösterdiği” düşüncesiyle hareket edilmiştir. Böylece hem özgürlük perspektifi farklı kültürlere doğru genişletilmiş hem de Özgürlük Teolojisi’ne, gelecek perspektifi oluşturulmuştur. Bu gelişmede Özgürlük Teolojisi’nin, “diğer dinlerden” öğrenerek birlikte özgürleşip zenginleşeceği düşüncesi etkili olmuştur. Bundan dolayı “dinler arası diyalog, kadın meselesi, etnik ve çevrebilim (Ekoloji) gibi sektörler” onun hem ilgi alanını hem de gelecek hedeflerini oluşturmaktadır (Libanio, 2013, s. 1328, 1347). Nihayetinde bu gelişmeler, Özgürlük Teolojisi’ni Üçüncü Dünya’nın gelişimine katkı sunabilecek dinî modeller arasına sokmuş, yani özgürlük perspektifi, bu teolojilere yansımıştır (Silva, 2009, s. 113).

Özgürlük Teolojisi’nin diğer inançlara yansımasına Yahudi ve İslâmî özgürlük teolojileri örnek gösterilebilir. McKenna’nın “sonunda Eyüp kazandı” ve “bugün takip edilen bir örnek oluşturdu” dediği (1983, s. 7) gibi, Özgürlük Teolojisi, başta ötekileştirilip ezilen Hıristiyanlar olmak üzere diğer azınlıklara da farkındalık kazandırmıştır. Bunun yanında metoduyla dünyanın farklı bölgelerindeki teolojilere ilham veren Özgürlük Teolojisi, II. Vatikan Konsili’nin Hıristiyanlığı farklı kültürlere açma idealiyle ötekileştirmelerden beslenmeye devam etmektedir (Gutiérrez, 2003b, s. 5)

Sonuç

Teolojik tartışmaların yoğun olduğu Hıristiyanlığın Katolik Latin Amerika örneğinde ortaya çıkan Özgürlük Teolojisi’ni onun fikir babası Gustavo Gutiérrez’in hayatı, metodolojisi ve bu metodolojiyle ulaştığı düşünceler üzerinden anlamayı hedefleyen bu makalede ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilmektedir.

Özgürlük Teolojisi, II. Vatikan Konsili’nin farklı inanç ve kültürlere açılma hedefiyle uyumlu ilerleyerek Latin Amerika’nın yoksulluk ve baskıyla özdeşleşen yerel talepleri bağlamında ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Onun temel argümanı, insanın kendini gerçekleştirmesinin önündeki tüm engellerden özgürleşmesidir. Bunun için Özgürlük Teolojisi’nin, dönemin Marksist sol söylemlerini teolojide araçsal bir şekilde kullandığı, Kutsal Kitap’ın Çıkış hikayesi ve özgürleştirici tavrını teolojii geliştirirken benimsediği anlaşılmalıdır.

Özgürlük Teolojisi, Gutierrez'in hayat deneyimlerinden etkilenmiştir. Bu etkileşimde, onun aile çevresi, eğitimi ve Avrupa'daki fikri çevresi, din adamı olarak Lima şehrinin yoksulları içindeki kazandığı yoksulluk deneyimi, çocukluk hastalığı ve Mestizo kökeni belirleyici olduğu görülmüştür. Bu birikimlerini yazıya döken Gutiérrez, sayısı tam olarak bilinemeyecek kadar çok eser ortaya koymuştur. Bunlardan *Teología de la Liberación: Perspectivas*'ın, Özgürlük Teolojisi'nin kurucu ilkelerini ilan etmesi sebebiyle başucu kitabı olarak öne çıktığı anlaşılmıştır.

Gutiérrez, Özgürlük Teolojisi'ni oluştururken diğer teolojilerden farklı bir metodoloji takip etmiştir. Bunun için teolojiyi inançla başlatan Gutiérrez, burada edindiği manevi deneyimle Tanrı hakkında konuşmanın dilini keşfetmeyi hedeflemiştir. İnançla çıkılan yolun, deneyimlerle somutlaştırılması ve sorgulanmasıyla teolojiyi ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Bu sebeple teolojinin, kendi içinde *eylem, eylem üzerine eleştirel düşünce ve eleştiriden tekrar eyleme geçme* şeklinde üç aşamada gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu aşamalar, modern bilimsel bilgi süreçlerini hatırlatmaktadır. Bunun yanında diğer teolojilerden farklı olarak sosyal analiz, bağlamsallık, aşağıdan teoloji ve eskatoloji (ütopya) gibi bilgi araçlarını kullanan Özgürlük Teolojisi'nin, bu yönelimiyle modern zihne hitap edebilmeyi ve mevcut teolojiyi güncelleyerek toplumun tüm kesimlerini kapsamayı hedeflediği görülmüştür.

Gutiérrez, *Teología de la Liberación: Perspectivas* adlı eserinde ortaya koyduğu ilkelerle ezilen toplumlar için referans haline gelmiştir. Bunun sonucunda Latin Amerika ve Roma Katolik Kilisesi'ni etkileyerek onların, yoksulların yanında yer almasını, yoksulluk temelli yaklaşımların Kilise bildirimlerine girmesini ve zaman içinde zayıflamış olan Kilise sosyal öğretisinin yeniden keşfedilmesini sağladığı görülmüştür. Bunun yanında diğer inanç ve kültürlerle farkındalık ve baskı unsurlarına karşı yerel talepler temelinde özgürleşme isteği olarak yansımış; siyahî, engellilik, İslamî vb. yeni özgürlük teolojilerinin doğmasına ya da var olanların dönüşmesine katkı sağladığı anlaşılmıştır.

Özgürlük Teolojisi, teolojiye getirdiği yenilikler sebebiyle birçok eleştirinin de odağı haline gelmiştir. Bu eleştirilerin temelinde, Marksist söylem ve teknikleri teolojide kullanmak vardır. Dönemin iki kutuplu dünya algısını yansıtan bu yaklaşımın bir sonucu olarak Özgürlük Teolojisi'nin; şiddeti teşvik, teolojiyi ideolojileştirme vb. suçlamalarla yüzleştiği görülmüştür.

Tüm bu değerlendirmelerden sonra Özgürlük Teolojisi'nin, II. Vatikan Konsili'nin farklı kültür ve inançlara açılma idealinden beslenen bir teoloji olarak modern zihne hitap edebilme kabiliyetinde bir tür misyoloji çalışması olduğu, Katolik teolojinin çağdaş taleplerini yansıttığı ve gerçek inancı; insanın kendisini yaratması ve yabancılaşmaktan kurtulmak olarak tarif ederek onun, siyasi talebi ve eylemi desteklediği tespit edilmiştir. Özgürlük Teolojisi'nin, Kilise'yi güncelleme ve bunu Katolik kalarak yapma ısrarı, onun bu hedeflerinin ispatıdır. Yeni teolojik perspektifin, Katolikliğin donduğu, hatta gerilediği bir anda çağdaş kavram ve yöntemlerle ona yeni bir ufuk kazandırma çabası olmasıyla da yukarıda sayılan hedeflere odaklandığı göstermektedir. Dolayısıyla böyle bir teolojinin, kendini ötekileştirilmiş hisseden toplumlarda karşılık bulması kolaylaşmıştır. Esnek yapısıyla farklı şekillere bürünerek destek gören Özgürlük Teolojisi'nin, insanların haklı taleplerine çözüm arayışı olarak sunulduğu görülmüştür. Böylece dinin sosyal hayatı kuşattığı Latin Amerika gibi Üçüncü Dünya ülkelerinde teoloji, modern döneme uygun, yeni bir toplum ve medeniyet kurma çabası haline gelmiştir. Dolayısıyla böyle bir teolojinin anlaşılmasının, modern Hıristiyanlığın anlaşılması yanında baskı altındaki toplumlarda yürütülen misyoloji faaliyetlerinin fark edilmesine de katkı sağlayabileceği sonucuna varılmıştır.

Kaynakça | References

- Aydın, M. (2000). Bir Hıristiyan Kurtuluş Teolojisinden Dinlerin Bir Kurtuluş Teolojisine Doğru. *Divân*, (9), 133-150.
- Aydın, M. (2003). Özgürlük Teolojisinin İslami İzdüşümleri Latin Amerika Kökenli Özgürlük Teolojisi Perspektifinden Kur'an'a Yeni Bir Yaklaşım. *Tezkire Dergisi*, (31-32), 137-156.
- Bacik, J. J. (1989). *Contemporary Theologians*. Chicago: Thomas More Press.
- Bennett, Z. (2011). "Eylem Herkesin Hayatıdır": Kurtuluş Teolojisinin Pratiğe Dayalı Epistemolojisi. İçinde C. Rowland (Ed.), & M. F. Karakaya & S. Altınçekiç (Çev.), *Kurtuluş Teolojisi* (ss. 241-258). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Betto, F. (1989). Gustavo Gutiérrez—A Friendly Profile. Within M. H. Ellis & O. Maduro (Ed.), *The Future of Liberation Theology: Essays in Honor of Gustavo Gutiérrez* (ss. 31-37). Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- Betto, F. (2016). *Fidel ve Din* (Ö. Erman, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Betto, F. (2018, Agosto del). Gustavo Gutiérrez, Padre de la Teología de la Liberación. *La Palabra de la Universidad del Valle*, ss. 4-6.
- Bidegain, A. M., & Soler, J. J. S. (2010). Religion in Latin America. *Hemisphere*, 19 (1), 5-7.
- Blue, J. R. (1989). *Origins of Gustavo Gutiérrez "A Theology of Liberation"* (Ph.D Thesis). The University of Texas at Arlington.
- Brackley, D. (1996). *Divine Revolution: Salvation & Liberation in Catholic Thought*. Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- Brown, H. O. J. (1984). What is Liberation Theology? Within *Liberation Theology* (ss. 3-16). Milford, Mich: Mott Media.
- Brown, R. M. (1980). *Makers of Contemporary Theology: Gustavo Gutiérrez*. Atlanta: John Knox Press.
- Brown, R. M. (1990). Reflections of a North American: The Future of Liberation Theology. Within M. H. Ellis & O. Maduro (Ed.), *Expanding the View: Gustavo Gutiérrez and the Future of Liberation Theology* (ss. 194-206). Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- Brown, R. M. (2013). *Gustavo Gutiérrez: An Introduction to Liberation Theology*. Eugene, Oregon: Wipf and Stock Publishers.
- Cadorete, C. (1988). *From the Heart of the People: The Theology of Gustavo Gutiérrez*. Oak Park, IL: Meyer Stone & Co.
- Carmody, J., & Carmody, D. L. (1980). *Contemporary Catholic Theology: An Introduction*. San Francisco: Harper & Row.
- Cubells, V. B. (2011). Gustavo Gutiérrez, Padre de la Teología de la Liberación. *Facultad de Teología, Valencia*, 1-21.
- Cussiánovich, A. (1979). *Religious Life and The Poor: Liberation Theology Perspectives*. Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- Duncan, W. B., A. B., & A. M. (1995). *The Political Philosophy of Gustavo Gutiérrez* (PhD Thesis). Texas Tech University.
- Eagleson, J. (1987). Gustavo Gutiérrez. Within J. Eagleson (Ed.), *Against Machismo: Rubem Alves, Leonardo Boff, Gustavo Gutiérrez, José Míguez Bonino, Juan Luis Segundo ... And Others Talk About the Struggle of Women: Interviews* (ss. 39-48). Yorktown Heights, NY: Meyer-Stone Books.
- Eliade, M. (2003). *Dinsel İnancılar ve Düşünceler Tarihi* (C. 3; A. Berktaş, Çev.). İstanbul: Kabaıcı Yayınevi.
- Elizondo, V. (2009). Jesus the Galilean Jew in Mestizo Theology. *Theological Studies*, 70, 262-280.
- Füssel, K. (1996). Anlaşmazlığın Sonu. İçinde İ. Cüre (Çev.), *Marksizm ve Din* (ss. 120-130). İstanbul: Belge Yayınları.
- Gibellini, R. (Ed.). (1979). *Frontiers of Theology in Latin America*. Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- Gorman, R. A. (1990). Marxism and Theology in Liberal America. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 3 (4), 463-483.
- Groody, D. G. (2011). *Gustavo Gutiérrez: Spiritual Writings*. Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- Gutiérrez, G. (1982). *El Dios de la Vida*. Lima, Perú: Departamento de Teología Pontificia Universidad Católica del Perú.
- Gutiérrez, G. (1987). *On Job* (M. O'connell, Çev.). Maryknoll, NY: Orbis Books.
- Gutiérrez, G. (1988). *A Theology of Liberation: History, Politics and Salvation* (S. C. Ina & J. Eagleson, Çev.). Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- Gutiérrez, G. (1990). *The Truth Shall Make You Free: Confrontations*. Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- Gutiérrez, G. (1991). *The God of Life*. Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- Gutiérrez, G. (1993a). *Las Casas: In Search of The Poor of Jesus Christ*. Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- Gutiérrez, G. (1993b). Option Pour les Pauvres: Bilan et Enjeux. *Théologiques*, 1 (2), 121-134.
- Gutiérrez, G. (1997). *Sharing The Word Through The Liturgical Year*. Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- Gutiérrez, G. (2003a). *We Drink from Our Own Wells: The Spiritual Journey of a People* (M. J. O'connell, Çev.). Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- Gutiérrez, G. (2003b, February 3). *Remembering the Poor: An Interview with Gustavo Gutiérrez* (D. Hartnett) [University of Notre Dame].
- Gutiérrez, G. (2004). *The Power of The Poor in History* (R. R. Barr, Çev.). Wipf & Stock.
- Gutiérrez, G. (2015a). The Situation and Tasks of Liberation Theology Today. Within J. B. Nickoloff (Çev.), *On The Side of The Poor: The Theology of Liberation* (ss. 32-53). Maryknoll, New York: Orbis Books.
- Gutiérrez, G. (2015b). Theology: An Ecclesial Function. Within J. B. Nickoloff (Çev.), *On The Side of The Poor: The Theology of Liberation* (ss. 1-10). Maryknoll, New York: Orbis Books.
- Gutiérrez, G., & Shaull, R. (1977). *Liberation and Change*. Atlanta: John Knox Press.

- Güder, S. (2021). *Kurtuluş Teolojisi ve Öze Dönüş: Hıristiyan ve İslami Perspektifler*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Güngör, A. İ. (2016). *Cizvitler*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat.
- Hinnells, J. R. (1991). *Who's Who of World Religions*. London: Macmillan.
- Hoy, T. (1986). Gustavo Gutiérrez: Latin American Liberation Theology. *International Journal of Social Economics*, 13 (9).
- Iguñiz, J. (1976). Statement by Javier Iguñiz. Within S. Torres & J. Eagleson (Ed.), *Theology in the Americas* (ss. 284-286). Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- Kim, S. C. (2012). *An Immigration of Theology: Theology of Context as The Theological Method of Virgilio Elizondo and Gustavo Gutiérrez*. Eugene, Or: Pickwick Publications.
- Kirwan, M. (2012). Liberation Theology and Catholic Social Teaching. *New Blackfriars*, 93 (1044), 246-258.
- Libanio, J. B. (2013). Teología em Revisão Crítica (Theology in Critical Review). *Horizonte, Belo Horizonte*, 11 (32), 1328-1356.
- Löwy, M. (1996a). *Marksizm ve Din* (İ. Cüre, Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Martin, E. J. (2003). Liberation Theology, Sustainable Development, and Postmodern Public Administration. *Latin American Perspectives*, 30 (4), 69-91.
- McGovern, A. F. (1989). *Liberation Theology and Its Critics: Toward an Assessment*. Maryknoll, N.Y: Orbis Books.
- McGrath, A. E. (2011). *Christian Theology: An Introduction*. Chichester, West Sussex, U.K. ; Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- McKenna, M. A. (1983). *Liberation Theology Method and Lonergan's Method of Theologizing: A Universal Experience of Conversion* (Doctoral Dissertations). The Faculty of the Graduate Theological Union, Berkeley, California.
- Morales-Franceschini, E. (2018). Latin American Liberation Theology. *Global South Studies: A Collective Publication with The Global South*.
- Murphy, R. (1987). Scripture and Church History. Within *Concilium: Religion in the Eighties. Exodus, a Lasting Paradigm* (ss. 3-8). Edinburgh: T. & T. Clark.
- Müller, G. L. (2009). Mis Experiencias con la Teología de la Liberación. *Páginas: Centro de Estudios y Publicaciones*, 34 (213), 22-31.
- Müller, G. L. (2015). Liberating Experience: A Stimulus for European Theology. Within R. A. Krieg (Çev.), *On The Side of The Poor: The Theology of Liberation* (ss. 11-31). Maryknoll, New York: Orbis Books.
- Nepstad, S. E., & Williams, R. H. (2007). Religion in Rebellion, Resistance, and Social Movements. Within James A. Beckford & N. J. Demerath III (Ed.), *The SAGE Handbook of the Sociology of Religion* (ss. 419-437). London: SAGE Publications Ltd.
- Nickoloff, J. B. (Ed.). (2004). *Gustavo Gutiérrez: Essential Writings*. Manila, Philippines: St Pauls.
- Parlatır, İ., Gözaydın, N., & Zülfiyar, H. (Ed.). (1998). *Türkçe Sözlük* (9. Baskı, C. 1-2). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu.
- Pew Research Center. (2011). *Global Christianity - A Report on the Size and Distribution of the World's Christian Population*. Washington. <https://www.pewresearch.org/religion/2011/12/19/global-christianity-exec/>
- Ramsay, W. M. (1986). *Four Modern Prophets: Walter Rauschenbusch, Martin Luther King, Jr., Gustavo Gutiérrez, Rosemary Radford Ruether*. Atlanta, Georgia: John Knox Press.
- Rowland, C. (2011a). Giriş: Kurtuluş Teolojisi. İçinde C. Rowland (Ed.), & M. F. Karakaya & S. Altınçekiç (Çev.), *Kurtuluş Teolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rowland, C. (Ed.), Karakaya, M. F., & Altınçekiç, S. (Çev.). (2011b). *Kurtuluş Teolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Russo, F. Z. (2004). La Espiritualidad de Gustavo. Within *Gustavo Gutiérrez: Profesor Emérito del Departamento Académico de Teología* (ss. 13-18). Lima, Perú: PUCP. Archivo de la Universidad, 35. <http://repositorio.pucp.edu.pe/index/handle/123456789/36765>
- Saruhan, Ş. C., & Özdemirci, A. (2013). *Bilim, Felsefe ve Metodoloji*. İstanbul: Beta.
- Sayılğan, A. (1976). *Ansiklopedik Marksist Sözlük*. İstanbul: Otağ Yayınları.
- Sevillano, H. (2003). Mi Mejor Amigo, Gustavo Gutiérrez. *El Ciervo*, 52 (628-629), 34-36. JSTOR. JSTOR.
- Silva, S. (2009). La Teología de la Liberación. *Teología y Vida*, 1, 93-116.
- Tarrero, L. F. C. (2004). Gustavo Gutiérrez: Vida y Teología. Within *Gustavo Gutiérrez: Profesor Emérito del Departamento Académico de Teología* (C. 35, ss. 19-36). Lima, Perú: PUCP. Archivo de la Universidad. <http://repositorio.pucp.edu.pe/index/handle/123456789/36765>
- Taşpınar, İ. (2019). *Hıristiyanlık ve Mistik Semboller*. İstanbul: MÜİFV.